

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Jiří Adamíra

Otázky trestní odpovědnosti právnických osob

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 15. 8. 2017

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Jiří Adamíra

V Praze dne 15. 8. 2017

Tímto bych si dovolil vyjádřit poděkování prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc. za odborné vedení diplomové práce, za cenné rady a připomínky při jejím zpracování.

Obsah

Úvod.....	1
1 Vývoj právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob v ČR.....	3
1.1 Argumenty svědčící pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob ...	5
1.2 Argumenty svědčící proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob .	6
1.3 Přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob	7
2 Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob	10
2.1 Struktura	10
2.2 Zásady.....	10
2.3 Působnost zákona	13
2.4 Osobní působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob	14
2.5 Rozsah kriminalizace jednání právnických osob	16
2.6 Trestní odpovědnost právnické osoby	19
2.7 Pachatel, spolupachatel a účastník	22
2.8 Přechod na nástupce	24
2.9 Zánik trestní odpovědnosti	27
2.9.1 Účinná lítost.....	28
2.9.2 Promlčení trestního stíhání	29
3 Sankcionování právnických osob	31
3.1 Systém	31
3.2 Vykonávací řízení.....	32
3.3 Tresty	32
3.4 Zrušení právnické osoby.....	33
3.5 Výkon trestu zrušení právnické osoby	34
3.6 Propadnutí majetku.....	35

3.7	Peněžitý trest	37
3.8	Propadnutí věci.....	38
3.9	Zákaz činnosti.....	40
3.10	Zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži.....	41
3.11	Výkon trestu zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži.....	42
3.12	Zákaz přijímání dotací a subvencí, výkon trestu zákazu přijímání dotací a subvencí	42
3.13	Trest uveřejnění rozsudku	44
3.14	Výkon trestu uveřejnění rozsudku.....	45
3.15	Ochranná opatření	46
3.15.1	Ochranné opatření zabrání věci	46
3.15.2	Ochranné opatření zabrání části majetku.....	47
4	Specifika trestního řízení proti právnickým osobám	49
4.1	Příslušnost soudu.....	49
4.2	Společné řízení	50
4.3	Zajišťovací instituty v řízení proti právnické osobě.....	51
4.4	Pozastavení výkonu předmětu činnosti a omezení nakládání s majetkem ...	52
4.5	Předvolání, předvedení a pořádková pokuta	55
4.6	Právo právnické osoby na obhajobu.....	56
5	Závěr a úvahy de lege ferenda	59
	Seznam použitých zkratk	64
	Seznam použité literatury	65
	Knihy	65
	Články	66
	Internetové zdroje	68

Právní předpisy	69
Důvodové zprávy	70
Judikatura.....	70
Klíčová slova	71
Key words	71
Abstrakt.....	72
Abstract.....	73

Úvod

Trestní odpovědnost právnických osob je jedním z nejkontroverznějších témat právní teorie, kterým se státy kontinentální právní kultury zabývají zejména od druhé poloviny dvacátého století.

Otázka trestní odpovědnosti právnických osob vyvolává bouřlivé diskuze, a to především z důvodu narušení jedné ze základních trestněprávních zásad, zásady individuální trestní odpovědnosti. Tato zásada má kořeny již v římském právu, kde byla vyjádřena jako „societas delinquere non potest“, tedy že právnická osoba nemůže jednat protiprávně.

Samotné zavedení trestní odpovědnosti právnických osob má mnoho odpůrců, avšak dle mého názoru je s ohledem na velice silné postavení právnických osob a jejich ekonomický i sociální význam nezbytné korigovat chování těchto osob i prostřednictvím trestněprávních institutů. Trestní právo, jakožto prostředek *ultima ratio*, neplní svoji funkci pouze v případě postihu konkrétní právnické osoby, ale působí též preventivně vůči všem právnickým osobám.

Institut trestní odpovědnosti právnických osob byl zakotven v právním řádu České republiky v roce 2011 zákonem č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále též ZTOPO), ale od té doby neztratil nic na své aktuálnosti, a to i s ohledem na četné novely výše zmíněného zákona a jeho mnohdy kontroverzní interpretaci některými soudy.

Cílem diplomové práce je rozbor a zhodnocení současné právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob se zaměřením na nejspornější instituty obsažené v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob. Zároveň se budu zabývat i možnostmi dalších úprav, jež by vedly k odstranění nedostatků, které v současné legislativě spatřuji.

Práce je členěna do pěti kapitol, z nichž první je věnována obecným otázkám týkajících se trestní odpovědnosti právnických osob, jejímu vývoji v České republice a procesu přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. V této kapitole jsou také

uvedeny stěžejní argumenty svědčící pro a proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob.

Druhá kapitola je věnována hmotné části zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Tato kapitola se převážně zabývá rozбором institutů uvedených ve výše jmenovaném zákoně a zaměřuje se hlavně na jeho problematické pasáže. Obsahem textu jsou mimo jiné instituty přičitatelnosti trestného činu právnické osobě, trestní odpovědnosti právního nástupce právnické osoby či zániku trestní odpovědnosti.

Ve třetí kapitole je přiblížena problematika sankcionování právnických osob. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob zavádí do právního řádu České republiky nové sankce, které mohou být uděleny pouze právnickým osobám. Vzhledem k problematičnosti právní úpravy některých sankcí, jako například v případě trestu uveřejnění rozsudku, považoval jsem za vhodné podrobit tuto problematiku bližšímu rozboru. Obsahem této kapitoly je též statistické zhodnocení jednotlivých trestů s ohledem na aplikační praxi.

Čtvrtá kapitola je věnována specifikům trestního řízení proti právnickým osobám. Tuto kapitolu jsem do práce zahrnul mimo jiné z důvodu, že v případě trestního řízení proti právnickým osobám vyvstávají komplikace s aplikací zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

V závěru této práce jsou shrnuty nedostatky právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob, které považuji za nejdůležitější nebo které jsou nejčastěji vytýkány odbornou veřejností. V některých případech zde uvádím návrhy či podněty k případným úpravám zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Tato kapitola obsahuje také shrnutí dosavadního využití institutu trestní odpovědnosti právnických osob, a to zejména z pohledu uložených trestů.

1 Vývoj právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob v ČR

V právním řádu České republiky byla trestní odpovědnost právnických osob zakotvena na přelomu let 2011 a 2012, čímž se Česká republika připojila k většině evropských států náležících ke kontinentálnímu typu právní kultury, které již měly trestní odpovědnost právnických osob zakotvenu ve svých právních rádech.¹

Přijetím trestní odpovědnosti právnických osob Česká republika dostala svým mezinárodním závazkům vyplývajícím z řady mezinárodních smluv. Tyto smlouvy, ze kterých vyvstávají závazky na sankcionování protiprávního jednání právnických osob prostřednictvím vnitrostátní právní úpravy jednotlivých států, vznikaly primárně na půdě Organizace spojených národů, jejích orgánů a organizací, Rady Evropy a Evropské unie. Snahy o rozšíření trestní odpovědnosti právnických osob se objevují již od 70. let minulého století v řadě mezinárodních právních, politických a vědeckých dokumentů. Od konce 90. let minulého století docházelo k přijímání právních aktů upravujících trestní odpovědnost právnických osob v rámci mezinárodních společenství, orgánů Evropského společenství a Evropské unie.²

Tyto mezinárodní dokumenty představují jakýsi rámec právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob zajišťující minimální standardy jejich sankcionování. Samotná právní úprava této trestní odpovědnosti je ponechána na úvaze jednotlivých členských států.

V rámci kontinentálního právního okruhu se pro trestní odpovědnost právnických osob vyvinuly tři základní modely. Z pohledu prostředků veřejného práva můžeme tedy rozlišovat tři možné koncepce deliktní odpovědnosti právnických osob³:

¹ Jelínek, J. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. *Bulletin advokacie*. 2014, č. 9. s. 15.

² Záhora, J. Zodpovednosť právnických osôb za trestné činy v európskej dimenzii - komparatívny prehľad. In Jelínek, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013. s. 17 – 22.

³ Jelínek, J. a J. Herczeg. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2013. s. 16.

1) Prává trestní odpovědnost právnických osob - v této koncepci obsahuje právní úpravu trestní odpovědnosti již přímo trestní zákon, nebo zvláštní zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Trestní odpovědnost může být vůči právnické osobě uplatňována za všechny nebo pouze za vybrané trestné činy, kdy jsou právnickým osobám v trestním řízení ukládány tresty. Tento model umožňuje postihnout právnickou osobu i v případech, kdy se nepodaří prokázat spáchání trestného činu konkrétní fyzické osobě, přestože je zcela nepochybné, že došlo ke spáchání trestného činu v rámci dané právnické osoby a v její prospěch.⁴ Tato koncepce je převažující na území Evropské unie. Zakotvena je například v právním řádu České republiky, Francie, Nizozemí, Polska, nebo Rakouska.⁵

2) Nepravá trestní odpovědnost právnických osob - někdy též označována jako kvazi trestní odpovědnost, spočívá v principu, kdy jsou trestně odpovědné pouze fyzické osoby jednající jménem nebo za právnickou osobu. Takovéto právnické osobě je však možné uložit trestněprávní sankce, a to i přes to, že trestní odpovědnost právnických osob není výslovně upravena v trestním ani jiném zákoně. V těchto případech se pak hovoří o tzv. kvazi trestních sankcích, které se nenazývají tresty a které svou povahou odpovídají spíše ochranným opatřením.

Tento koncept byl aplikován ve Španělsku. Španělský trestní zákoník (Código Penal) z roku 1995 znal tzv. consecuencias accesorias, neboli přídatné důsledky či vedlejší následky, vyjadřující možnost uložit uzavření podniku či poboček, rozpuštění společnosti, pozastavení činnosti, zákaz činnosti, nebo soudní kontrolu nad činností právnické osoby. Koncept nepravé trestní odpovědnosti byl pro právní teorii těžko uchopitelný, v důsledku čehož byl ve Španělsku s účinností novely trestního zákona 23. 12. 2010 zaveden koncept pravé trestní odpovědnosti právnických osob.⁶

3) Jiný způsob regulace protiprávní činnosti právnických osob - do této koncepce spadají například modely administrativně-právního trestání právnických osob a smíšené

⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, s. 45. In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 29. 06. 2017]

⁵ Jelínek, J. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – stále otevřený problém. In Záhora, J. a R. Kert. *Trestná zodpovědnost' právnických osob. Zborník príspevkov z mezinárodnej konferencie konanej dňa 12. novembra 2009*. Bratislava: Eurokódex, 2009. s. 111.

⁶ Sedláčková, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. [online]. 2011. [cit. 01. 07. 2017]. Dostupné z: <http://casopis.vsehrd.cz/2011/05/trestni-odpovednost-pravnickych-osob/>

modely. Podmínkou však zůstává, že musí zajišťovat ukládání účinných, přiměřených a odstrašujících sankcí právníkům osobám ve smyslu mezinárodních závazků. Toho bývá nejčastěji dosaženo prostřednictvím správního trestání.

Administrativně-právní trestání a pokutování právníků osob v rámci správního práva totiž zachovává koncepci individuální trestní odpovědnosti fyzických osob a zároveň působí na právníky osoby účinně preventivně a represivně. Tato koncepce regulace protiprávního jednání právníků osob je využívána například v německém právním řádu.

1.1 Argumenty svědčící pro zavedení trestní odpovědnosti právníků osob

Argumentů svědčících pro i proti zavedení trestní odpovědnosti je celá řada, avšak v této práci bych chtěl vyzdvihnout z mého pohledu pouze ty nejdůležitější.

Jedním z nejvýznamnějších argumentů svědčících pro zavedení trestní odpovědnosti právníků osob představují, dle mého názoru, vzrůstající protispolečenské aktivity právníků osob spojené s ohrožením hospodářské stability, lidských práv a životního prostředí.

Vzhledem ke stále sílící globalizaci ekonomiky dochází k mezinárodnímu sloučení hospodářských subjektů, a tudíž vzniku nadnárodních právníků osob, v jejichž činnosti se projevují četné protiprávní aktivity. Z těchto aktivit lze zmínit zejména působení právníků osob v oblastech veřejných financí, představované např. krácením či neplacením daní, podvody a korupcí při zadávání veřejných zakázek či dotačními podvody. Protispolečenské aktivity právníků osob lze zaznamenat i v oblasti životního prostředí, nezřídka spojené se zásahy do zdraví v podobě průmyslového znečištění životního prostředí, nebo výroby a distribuce látek ohrožujících život a zdraví.

Pro trestní odpovědnost právníků osob tedy představuje jeden z nejčastěji skloňovaných argumentů prevence a odstrašující efekt, kterého správní sankce nedosahovaly.

Další, dle mého názoru stěžejní, argumenty pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob představuje skutečnost, že v dnešní právní úpravě jsou právnické osobě přiznávána stále širší práva, kdy lze hovořit o sbližování statutu fyzických a právnických osob, a jednak také čím dál složitější možnost dosáhnout individuální trestní odpovědnosti.⁷ Tato nemožnost trestního stíhání konkrétní fyzické osoby je spojena mimo jiné s rozvojem technických, kontrolních a řídicích mechanismů a následnou nemožností zjistit, kdo je odpovědný za konkrétní rozhodnutí. Navíc v případě většiny právnických osob bývají nejdůležitější rozhodnutí přijímána prostřednictvím kolektivních orgánů, čímž zavedení trestní odpovědnosti právnických osob znemožňuje fyzickým osobám zcela se vyhnout trestní odpovědnosti s odůvodněním, že rozhodoval kolektivní orgán právnické osoby.⁸

1.2 Argumenty svědčící proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob

Pravděpodobně nejzásadnějším argumentem stojícím proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob je skutečnost, že právnické osoby jsou jen fikcí, a proto není možné tyto abstraktní osoby považovat za subjekt trestního řízení a objekt trestní sankce.⁹ Avšak ozývají se i názory, že tento argument v souvislosti s rozvojem společenských struktur pozbývá na opodstatněnosti, jelikož právnické osoby různého charakteru působí ve společnosti jako reálné subjekty.¹⁰ Osobně tuto otázku považuji za velice kontroverzní, občanský zákoník přiznává právnickým osobám právní osobnost, tedy způsobilost mít práva a povinnosti, ale svéprávnost již jim přiznána není.

Absenci svéprávnosti právnické osoby lze odvodit též z ustanovení § 151 odst. 1 OZ, podle kterého: „*Zákon stanoví, popřípadě zakladatelské právní jednání určí, jakým způsobem a v jakém rozsahu členové orgánů právnické osoby za ni rozhodují a nahrazují její vůli.*“ Tudíž není-li právnická osoba nadána vůlí, logicky nemůže být svéprávnou, a

⁷ Hurdík, J. *Právnické osoby a jejich typologie*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003. s. 75.

⁸ Jelínek, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007. s. 87.

⁹ Roháč, I. Důvody „proti“ zavedení trestnej zodpovednosti právnických osôb. In Jelínek, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013. s. 53.

¹⁰ Novotný, O. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 5. vydání. Praha: ASPI, 2007. s. 215.

tedy není schopna ani samostatně právně jednat. Vystupuje tedy otázka, nakolik je možné právníkům osobám přičítat jednání naplňující objektivní stránku trestného činu a do jaké míry je možné vůči nim uplatňovat jejich trestní odpovědnost.¹¹

V právní nauce se však objevují i opačné názory, tedy jestliže jsou právnícké osoby reálně způsobilé být samostatnými nositeli práv a povinností, pak musí být také způsobilé jednat buď v souladu, či v rozporu s právem.¹²

S trestní odpovědností právníckých osob je také úzce spjat pojem zavinění, jenž je obligatorním znakem subjektivní stránky trestného činu. Právní věda však ve většině případů vychází z názoru, že právnícké osoby nejsou způsobilé jednat zaviněně.¹³ Zavinění, jakožto vnitřní vztah člověka ke skutečnostem, které odpovídají znakům uvedeným v TZ, je spjato s tradičním pojetím individuální trestní odpovědnosti. Takto chápaný pojem zavinění však v případě právníckých osob nepřichází v úvahu. Absence zavinění v souvislosti s trestní odpovědností právníckých osob vyplývá z absence psychického vztahu právnícké osoby k předmětnému jednání, či obecně z psychického stavu vůbec.

1.3 Přijetí zákona o trestní odpovědnosti právníckých osob

K přijetí zákona o trestní odpovědnosti právníckých osob v České republice vedla relativně dlouhá a komplikovaná cesta. Za počátek této cesty by bylo možné považovat pověření tehdejšího ministra spravedlnosti JUDr. Otakara Motejla vládou, aby se touto problematikou zabýval v souvislosti s rekodifikací trestního práva. V roce 2000 jím tak byla ustanovena specializovaná komise, jejímiž členy byli například Musil, Prášková,

¹¹ Jelínek, J. *Trestní odpovědnost právníckých osob*. Praha: Linde, 2007. s. 98.

¹² Musil, J. Trestní odpovědnost právníckých osob – ano či ne? *Trestní právo*. 2000, č. 7-8. s. 3.

¹³ Srov. Janda, P. Trestní odpovědnost právníckých osob. *Právní fórum*. 2006, č. 5. s. 171., Musil, J. Trestní odpovědnost právníckých osob – ano či ne? *Trestní právo*. 2000, č. 7-8. s. 9-11., Roháč, I. Důvody „proti“ zavedení trestnej zodpovednosti právníckých osôb. In Jelínek, J. a kol. *Trestní odpovědnost právníckých osob v České republice – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013. s. 54.

Faldyna.¹⁴ Úkolem této komise bylo podat vyjádření k otázce zavedení institutu trestní odpovědnosti právnických osob v českém právním řádu.¹⁵

Vzhledem k faktu, že komise nedošla ke shodě ohledně otázky, zda je vhodné a potřebné zavést trestní odpovědnost právnických osob, a jelikož v roce 2000 tato povinnost pro Českou republiku nevyplývala z žádného mezinárodního dokumentu, předložila komise zprávu obsahující dva protichůdné názory.

První závěr komise spočíval v dalším sledování vývoje trestní odpovědnosti právnických osob a případném zavedení v rámci reformy trestního práva hmotného. Druhý závěr komise byl představován názorem, že shodného cíle lze dosáhnout i správním trestáním právnických osob za předpokladu zdokonalení dosavadní právní úpravy.¹⁶

Legislativní rada vlády se v roce 2001 vyjádřila pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, kdy předložila Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Tento návrh zákona byl zamítnut hned v prvním čtení. Hlavními důvody pro jeho zamítnutí byla nadbytečnost předkládané úpravy a právně i politicky nebezpečné, příliš komplikované a široké pojetí spojené s nekvalitním provedením. Navíc byl dle poslanců návrh nedostatečný nejen z hlediska ochrany práv třetích osob, ale i z důvodu absence úpravy institutu promlčení.¹⁷

Další pokus o úpravu deliktní odpovědnosti právnických osob přišel v roce 2009. Ani tehdy snaha upravit tuto odpovědnost v rámci správního práva neuspěla. Stalo se tak především z důvodu nedokonalosti tehdejší úpravy deliktní odpovědnosti právnických osob mimotrestními normami. Nedokonalost byla shledána především v roztržitosti, komplikovanosti, chybějící úpravě zásad pro ukládání sankcí, v institutu okolností vylučující protiprávnost, v trestnosti a jejím zániku.¹⁸ Dalším důvodem k odmítnutí byla

¹⁴ Musil, J., H. Prášková a F. Faldyna. Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda. *Trestní právo*. 2001, č. 3. s. 6-17.

¹⁵ Jelínek, J. a J. Herczeg. 2013. op. cit. s. 16.

¹⁶ Jelínek, J. a J. Herczeg. 2013. op. cit. s. 17 – 18.

¹⁷ Jelínek, J. a J. Herczeg. 2013. op. cit. s. 19.

¹⁸ Musil, J., H. Prášková a F. Faldyna. 2001. op. cit. s. 11.

nemožnost případné mezinárodní spolupráce v této oblasti, čímž by Česká republika nebyla schopna plnit své závazky z mezinárodních smluv.

Po volbách do Poslanecké sněmovny České republiky v roce 2010 vznikla v českém právním a politickém prostředí potřeba úpravy trestní odpovědnosti právnických osob, která měla být přijata v rámci „protikorupčního balíčku“. Tato potřeba vyústila v březnu roku 2011 předložením zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky.

Návrh zákona byl schválen jak Poslaneckou sněmovnou, tak i Senátem, byl však následně vetován tehdejší prezidentem republiky Václavem Klausem. Prezident veto odůvodnil především tím, že předložený zákon popírá vazbu mezi pachatelem a trestem, a proto jej lze považovat spíše za projev alibismu než za snahu potrestat viníky trestných činů.

Veto bylo dále odůvodněno také tím, že je konkrétní podoba špatně zpracována, jelikož představuje pouze hrubý základ procesních otázek trestního stíhání právnických osob a ponechává příliš velký prostor pro soudy k dotváření díkce zákona.¹⁹

V prosinci 2011 hlasovala Poslanecká sněmovna znovu o vráceném zákonu a prezidentovo veto přehlasovala. Vzhledem k této okolnosti a nemožnosti vetovaný zákon před hlasováním pozměnit, nabyl zákon účinnosti devět dní poté, co byl vyhlášen. Takto krátkou legisvakanční dobu, vzhledem k závažnosti otázek, které jsou zákonem řešeny, a také s ohledem na skutečnost, že trestní odpovědnost právnických osob byla pro tyto osoby úplně novým institutem, lze považovat za nedostatečnou k seznámení odborné i laické veřejnosti, včetně dotčených právnických osob, s tímto zákonem. Zákon nabyl účinnosti 1. 1. 2012 a od té doby byl již devětkrát novelizován.

¹⁹ Klaus, V. *Prezident vetoval zákon o trestní odpovědnosti právnických osob*. [online]. 18. 11. 2011, [cit. 03. 07. 2017]. Dostupné z: <https://www.klaus.cz/clanky/2971/>

2 Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob

2.1 Struktura

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim obsahuje ustanovení jak hmotněprávní povahy, tak i povahy procesní. Předpis je členěn do šesti částí. První část je nazvána „Obecná ustanovení“ a vymezuje předmět právní úpravy, včetně vztahu tohoto zákona k jiným zákonům. V uvedené části je také definována působnost zákona.

V následující části, nazvané „Základy trestní odpovědnosti právnických osob“, jsou obsažena ustanovení upravující rozsah kriminalizace jednání právnických osob. Tato část také upravuje podmínky přičitatelnosti jednání právnické osobě a dále obsahuje ustanovení o pachateli, nepřímém pachateli a spolupachateli, společně se zásadami souběžné trestní odpovědnosti fyzických a právnických osob. Jsou zde také stanoveny instituty odpovědnosti právního nástupce právnické osoby, účinné lítosti a promlčení.

Třetí část, nazvaná „Tresty a ochranná opatření“, vymezuje systém trestů a rozebírá jednotlivé druhy trestů, včetně hledisek pro jejich ukládání. Tato část obsahuje též úpravu promlčení výkonu trestu, včetně výjimek z promlčení. Zakotvena jsou zde také ustanovení o ochranných opatřeních a zániku odsouzení.

Část čtvrtá, „Zvláštní ustanovení o řízení proti právnickým osobám“, je věnována procesním aspektům trestní odpovědnosti právnických osob.

Pátá část obsahuje ustanovení o právním styku s cizinou. Závěrečná část je věnována účinnosti zákona.

2.2 Zásady

Pod pojmem základní zásady trestního práva rozumíme *„pravidla, která tvoří základ určitého právního institutu, zákona, právního odvětví nebo (v případě obecných*

právních principů) právního řádu jako celku“²⁰. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob rozšiřuje základní zásady trestního práva hmotného o nové zásady, které jsou uplatnitelné pouze v případě trestního postihu právnických osob. Těmito zásadami jsou:

- zásada souběžné a nezávislé trestní odpovědnosti fyzické a právnické osoby;
- zásada přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce právnické osoby.

Před přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob byla v českém právním řádu stanovena zásada individuální odpovědnosti fyzických osob, která vycházela z principu, že pachatelem trestného činu může být pouze fyzická osoba. Tuto zásadu ZTOPO prolomil, když do českého právního řádu přinesl kolektivní trestněprávní odpovědnost.²¹ Ustanovení § 9 odst. 3 ZTOPO určuje, že trestní odpovědností právnické osoby není dotčena trestní odpovědnost fyzických osob jednajících za právnickou osobu. Zároveň také stanovuje opačný princip, tedy že trestní odpovědností právnické osoby není dotčena trestní odpovědnost těchto fyzických osob. Z výše uvedeného lze tedy dovodit zásadu souběžné nezávislé trestní odpovědnosti fyzické a právnické osoby.²² Tuto zásadu však nelze využít v případě trestných činů, které nemůže spáchat právnická osoba. Zde se nadále uplatňuje zásada výlučné individuální trestní odpovědnosti fyzické osoby.

Nebylo-li jednání obviněného jako fyzické osoby správně právně kvalifikováno jako trestný čin, je vyloučena trestní odpovědnost právnické osoby za spáchání trestného činu, který by jí jinak mohl být přičten dle ustanovení § 8 ZTOPO.²³

Zásadu nezávislé trestní odpovědnosti právnické a fyzické osoby interpretoval soud v usnesení ze dne 29. 06. 2016, kdy v odůvodnění tohoto usnesení konstatoval, že „*trestní odpovědnost právnické osoby není bezpodmínečně vázána na souběžnou trestní odpovědnost konkrétní fyzické osoby, protože zákon výslovně v ustanovení § 8 odst. 3 ZTOPO počítá s možností, že se nepodaří určit takovou fyzickou osobu. Trestní odpovědnost právnické osoby by nepřicházela v úvahu pouze tehdy, kdyby skutková*

²⁰ Kühn, Z. a J. Boguszak. *Právní principy*. 1. vyd. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999. s. 91 – 103.

²¹ Jelínek, J. a J. Herczeg. 2013. op. cit. s. 23.

²² Kratochvíl, V. Trestní odpovědnost právnických osob a základní zásady trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 9. str. 250.

²³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 11. 2016, sp. zn. 6 Tdo 1013/2016, In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit 23. 07. 2017].

zjištění ohledně fyzické osoby zůstala natolik neurčitá, že by jí mohla být i osoba stojící zcela mimo vnitřní strukturu právnické osoby. ... Ustanovení § 8 odst. 3 ZTOPO se uplatní právě v případě, když okruh více možných fyzických osob bude na základě provedeného dokazování jednoznačně omezen na osoby splňující podmínky uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) až d) ZTOPO.“²⁴

Nejvyšší soud dále dovodil, že nepodaří-li se zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v § 8 odst. 1 a odst. 2 ZTOPO, nebrání tato skutečnost dle ustanovení § 8 odst. 3 ZTOPO trestní odpovědnosti právnické osoby. Není tedy nutné zjistit a prokázat protiprávní čin konkrétní fyzické osoby spáchaný v zájmu právnické osoby nebo v rámci její činnosti, aby bylo možno přičítat právnické osobě spáchání trestného činu ve smyslu § 8 odst. 2 ZTOPO, byl-li spáchán osobami v postavení uvedeném v § 8 odst. 1 písm. a) až d) ZTOPO.²⁵

Dle usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 09. 2013 není okolností samo o sobě zakládající trestní odpovědnost právnické osoby podle § 8 ZTOPO protiprávní jednání, kdy jednal pachatel sám nebo s vědomím některého z členů kolektivního statutárního orgánu. Byl-li si jiný člen kolektivního orgánu vědom konání pachatele, toto pouhé vědomí o protiprávním jednání neznamena souhlas s tímto jednáním a s jeho důsledky.²⁶

Ustanovení § 10 odst. 1 ZTOPO stanovuje další zásadu trestního práva, která je rovněž uplatnitelná pouze v souvislosti s trestní odpovědností právnických osob, tou je přechod trestní odpovědnosti na právního nástupce právnické osoby. Tato zásada je v případě fyzických osob téměř nemyslitelná, avšak právnickým osobám by dávala možnost vyhnout se trestním následkům, například transformací právnické osoby, čímž by došlo k výraznému oslabení účinnosti trestního práva vůči právnickým osobám.²⁷

²⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2016, sp. zn. 5 Tdo 784/2016-29, In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 23. 07. 2017].

²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2016, sp. zn. 5 Tdo 784/2016-29, In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 23. 07. 2017].

²⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2013, sp. zn. 5 Tdo 819/2013, In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 23. 07. 2017].

²⁷ Kratochvíl, V. Trestní odpovědnost právnických osob a základní zásady trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 9. str. 251.

2.3 Působnost zákona

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob upravuje místní, osobní i věcnou příslušnost v ustanoveních § 2 až § 7. ZTOPO však neupravuje působnost časovou, kdy je nutné vycházet z ustanovení čl. 40 odst. 6 Listiny a ustanovení § 2 odst. 1 TZ stanovujících, že trestnost činu má být posuzována dle zákona účinného v době jeho spáchání a použití pozdějšího zákona je možné, je-li to pro pachatele příznivější.

V zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob však není definována doba spáchání trestného činu v souvislosti s trestní odpovědností právnických osob, avšak vzhledem k souběžné odpovědnosti fyzické a právnické osoby lze vycházet z předpokladu, že tato doba bude pro oba subjekty stejná.²⁸

Co se týká místní působnosti, spočívá zákon na zásadách teritoriality, personality a ochrany. Tyto zásady mohou být rozšířeny, případně zúženy mezinárodními smlouvami, kterými je Česká republika vázána.²⁹ Ustanovení § 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob stanovuje aplikační přednost mezinárodních smluv.

Princip teritoriality, představující základní princip vztahující se k místní příslušnosti, je vymezen v ustanovení § 2 ZTOPO. Trestnost činu spáchaného na území České republiky právnickou osobou, která má sídlo v České republice, případně má na území České republiky umístěn podnik či organizační složku, anebo zde alespoň vykonává svoji činnost nebo zde má svůj majetek, se posuzuje podle právního řádu České republiky. Pro aplikaci zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je nezbytné, aby se právnická osoba dopustila spáchání trestného činu na území České republiky, vyjma případů uvedených v ustanovení § 2 odst. 2 ZTOPO vztahující zásadu teritoriality i na tzv. distanční delikty, kdy se právnická osoba dopustila jednání:

- zcela nebo zčásti na území České republiky, i když porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem nastalo nebo mělo nastat zcela nebo zčásti v cizině, nebo

²⁸ Jelínek, J. Právnické osoby a působnost nového zákona. *Právní rádce*. 2012, č. 3. str. 5.

²⁹ Jelínek, J. a J. Herczeg. 2013. op. cit. s. 41.

- v cizině, pokud porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem nastalo nebo mělo, byť i jen zčásti, nastat na území České republiky.

Zásada personality je vyjádřena v ustanovení § 3 ZTOPO, dle kterého se trestnost činu, který právnická osoba mající sídlo v České republice spáchala v cizině, posuzuje podle zákona České republiky. V tomto případě je však základním kritériem umístění sídla na území České republiky, nepostačuje pouze umístění podniku či organizační složky na území republiky. Nebude ani postačovat, že zde bude mít právnická osoba majetek, nebo zde bude vykonávat svou činnost.

Oproti trestnímu zákoníku však zákon o trestní odpovědnosti právnických osob neupravuje princip pasivní personality, tedy možnost postihovat trestné činy spáchané vůči právnickým osobám se sídlem v České republice.

Zásada univerzality obsažená v ustanovení § 4 odst. 1 ZTOPO doznala nabytím účinnosti zákona č. 183/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, výrazného rozšíření. Z původních pěti taxativně vymezených trestných činů se rozšířila na dvacet čtyři. Zásada univerzality, obsažená ve výše zmíněném ustanovení, vyjadřuje požadavek stíhat vyjmenované trestné činy směřující proti zvláště důležitým zájmům, a to bez ohledu na místo, kde byl čin spáchán, nebo bez ohledu na to, zda jej v cizině spáchala právnická osoba nemající sídlo v České republice.³⁰

2.4 Osobní působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob

Definici právnické osoby pro účely trestního práva lze nalézt v čl. 5 odst. 4 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/36 EU. Ta vymezuje odpovědnou právnickou osobu jako: „subjekt, který má podle příslušné právní úpravy právní

³⁰ Jelínek J. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob a možnosti právnické osoby vyvinut se z trestní odpovědnosti (nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob provedenou zákonem č. 183/2016 Sb.) In Jelínek, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017. s. 39.

subjektivitu, s výjimkou států nebo veřejných subjektů při výkonu státní moci a s výjimkou veřejných mezinárodních organizací“.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob neobsahuje definici právnické osoby, ale obsahuje hmotněprávní exempci, kdy dle ustanovení § 6 ZTOPO nemohou být trestně odpovědné Česká republika a územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci. Avšak § 6 odst. 2 ZTOPO stanoví, že majetková účast České republiky ani územních samosprávných celků nevylučuje trestní odpovědnost takových právnických osob.

Z působnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je tedy vyloučena Česká republika jako stát, ale i organizační složky státu, které nejsou právnickými osobami. V případě jejich postihu by stát trestal sám sebe.³¹ Přestože to není v ZTOPO přímo stanoveno, jsou z trestní odpovědnosti vyloučeny i jiné státy a mezinárodní veřejnoprávní organizace, avšak tyto jsou vyjmuty na základě imunit dle mezinárodního práva vyplývajících zejména z principu suverenity státu. Dopustí-li se fyzická osoba v pozici představitele státu trestného činu, bude trestně odpovědná pouze tato osoba, nikoli stát, jehož je představitelem. Trestní odpovědnost České republiky je pak vyloučena absolutně, tedy bez omezení na výkon veřejné moci, jako je tomu v případě územních samosprávných celků.

V případě samosprávných územních celků je situace ohledně hmotněprávní exempce o poznání složitější, jelikož tyto veřejnoprávní subjekty nejsou trestně odpovědné pouze při výkonu veřejné moci. Právě v pojmu výkon veřejné moci a hranicích toho, co je ještě výkonem této moci a co již nikoli, vidím možný prostor pro nejasnosti. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob nedefinuje význam pojetí veřejné moci, a proto je nutné hledat výkladová kritéria v zákonech upravujících jednotlivé stupně územní samosprávy. Tyto zákony jsou založené na koncepci, že dané celky mohou vykonávat mnoha zákony vymezenou rozhodovací činností v oblasti přenesené působnosti. V samostatné působnosti jsou pak vyjmenovány sektory, v nichž si tyto celky mohou určovat samy své rozhodovací portfolio.³²

³¹ Jelínek, J. a J. Herczeg. 2013. op. cit. s. 52.

³² Klíma, K. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. s. 814 a násl.

Pod pojem výkon veřejné moci můžeme podřadit obě tyto působnosti. Obecně se uvedeným pojmem označuje činnost, při které orgán veřejné moci autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech ostatních subjektů, a to přímo, nebo zprostředkovaně, a tyto subjekty s rozhodujícím orgánem nejsou v rovnoprávném postavení. Výkon veřejné moci spočívá také v tom, že obsah tohoto rozhodnutí není závislý na vůli subjektu, o němž je rozhodováno.³³ Nejasnou situací může být například trestní odpovědnost územně samosprávného celku v případě uzavřené veřejnoprávní smlouvy. Dle ustanovení § 160 odst. 6 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, mohou územní samosprávné celky vzájemně uzavírat veřejnoprávní smlouvy týkající se plnění úkolů vyplývajících z jejich samostatné působnosti při výkonu veřejné moci.

2.5 Rozsah kriminalizace jednání právnických osob

V koncepci věcné působnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob došlo novelou provedenou zákonem č. 183/2016 Sb. k radikální změně. Namísto původních 85 taxativně uvedených trestných činů v původním ustanovení § 7 ZTOPO, kterých se právnická osoba dopustit mohla, došlo ke stanovení obecné trestní odpovědnosti právnických osob za všechny trestné činy vyjma těch, které jsou taxativně uvedeny v ustanovení § 7 ZTOPO.³⁴ Tento výčet zahrnuje dvacet jedna výslovně vyjmenovaných trestných činů a třicet dalších trestných činů, uvedených dle hlav, a to konkrétně v hlavě jedenácté a dvanácté zvláštní části trestního zákoníku. Vzhledem k faktu, že třicet trestných činů uvedených v hlavě jedenácté a dvanácté zvláštní části trestního zákoníku, tedy trestné činy proti branné povinnosti a trestné činy vojenské, představují z pohledu trestní praxe pouze výjimečné trestné činy, došlo tedy fakticky

³³ Usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 11. 1993, sp. zn. II. ÚS 75/93, In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 28. 07. 2017].

³⁴ Jelínek, J. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob a možnosti právnické osoby vyvinut se z trestní odpovědnosti (nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob provedenou zákonem č. 183/2016 Sb.) In Jelínek, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017. s. 41.

k vyloučení dvaceti jedna trestných činů, za které nemohou být právnické osoby odpovědné.³⁵

Takto široký rozsah kriminalizace jednání právnických osob považují za poměrně výraznou změnu, kdy z původních 85, respektive 89 po druhé novele ZTOPO, trestných činů byla založena téměř generální trestní odpovědnost právnických osob.³⁶ O tom, zda tato změna bude ku prospěchu či nikoli, ukáže až čas. Těžko si lze představit, aby se právnická osoba dopustila například trestného činu ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky dle § 146a TZ, kdy právnická osoba, jakožto právní konstrukce nenadaná vlastní vůlí, jinému úmyslně způsobila ublížení na zdraví v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli.

Za povšimnutí také stojí i to, že se právnická osoba může dopustit například trestného činu ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky dle § 146a TZ, avšak její odpovědnost za trestný čin zabití dle ustanovení § 141 TZ, tedy úmyslného usmrcení v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli, je dle ustanovení § 7 ZTOPO vyloučena.³⁷

Trestné činy, kterých se právnická osoba dle ustanovení § 7 ZTOPO nemůže dopustit, by se daly rozdělit do tří kategorií dle formy jednání. První z těchto kategorií zahrnuje trestné činy označované jako vlastnoruční, mezi ně patří například opilství dle § 360 TR nebo dvojitý manželství dle § 194 TZ. Druhá kategorie trestných činů, které nemohou být spáchány právnickou osobou, je představována trestnými činy charakteristickými speciálním subjektem, jako například vražda novorozeného dítěte matkou dle § 142 TZ, nebo týrání osoby žijící ve společném obydlí dle § 199 TZ. V případě poslední kategorie se těchto trestných činů právnická osoba nemůže dopustit již z jejich povahy. Jedná se například o násilné překročení státní hranice dle ustanovení § 339 TZ.³⁸

³⁵ Jelínek, J. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob a možnosti právnické osoby vyvinut se z trestní odpovědnosti (nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob provedenou zákonem č. 183/2016 Sb.) In Jelínek, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017. s. 42.

³⁶ Jelínek, J. 2017. op. cit. s. 42.

³⁷ Jelínek, J. 2017. op. cit. s. 44.

³⁸ Jelínek, J. 2017. op. cit. s. 44.

Je-li zákonem vyžadován speciální subjekt, postačuje k trestní odpovědnosti fyzické osoby, že těmito zvláštními vlastnostmi, způsobilostí nebo postavením disponuje právnická osoba, jejímž jménem tato fyzická osoba jednala, a to i za předpokladu, že právnická osoba nemůže být trestně odpovědná za tento trestný čin s ohledem na ustanovení § 7 ZTOPO.³⁹

Zákonodárce s největší pravděpodobností chtěl za pomoci takto široce koncipované trestní odpovědnosti právnických osob zachytit jistý legislativní trend, který se projevuje ve státech s kontinentálním typem právního systému. Tato téměř generální trestní odpovědnost právnických osob však může vést k nerespektování subsidiárního charakteru trestního práva nebo k zahlcení systému trestního soudnictví.⁴⁰

Nejčastější trestný čin páchaný právnickými osobami je trestný čin neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby dle § 241 TZ, který byl uložen celkem v 66 případech, což představuje více než třetinu trestných činů právnických osob. Druhým nejčastěji páchaným je trestný čin podvodu dle § 209 TZ, za který byly právnické osoby odsouzeny ve 44 případech. Ve 30 případech byla právnická osoba odsouzena za trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle ustanovení § 240 TZ, ve 14 případech za trestný čin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění dle § 254 TZ.⁴¹

Vyjma výše uvedených trestných činů, v jejichž případě se dalo očekávat, že budou páchany právnickými osobami, byly právnické osoby shledány vinnými z trestných činů kuplířství dle § 189 TZ, vydírání dle § 175 TZ, padělání a pozměnění veřejné listiny dle § 348 TZ, nebo z neoprávněného nakládání s odpady dle § 298 TZ.

S přihlédnutím k okolnosti, že trestné činy páchané právnickými osobami nejsou pouze majetkového charakteru, ale směřují i proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, jako je tomu u výše zmíněného trestného činu kuplířství, považuji změnu ustanovení § 7 ZTOPO novelou provedenou zákonem č. 183/2016 Sb. jako krok správným směrem, avšak z důvodů uvedených výše nepovažuji tuto změnu za vydařenou.

³⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. 8 Tdo 654/2014, In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 26. 07. 2017].

⁴⁰ Jelínek, J. 2017. op. cit. s. 41.

⁴¹ Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Rejstřík trestů právnických osob. [online]. 2011. [cit. 11. 08. 2017]. Dostupné z: <https://eservice-po.rejtr.justice.cz/public/odsouzeni?1>

2.6 Trestní odpovědnost právnické osoby

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob obsahuje vlastní definici pachatele trestného činu v ustanovení § 9 odst. 1 ZTOPO. Pro účely tohoto zákona se pachatelem trestného činu rozumí právnická osoba, které lze přičítat porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem způsobem uvedeným v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob.

Právnická osoba se od osoby fyzické svou povahou zásadně liší. Sama nemůže projevit svou vůli a samostatně jednat, za právnickou osobu jednájí osoby fyzické jako její zástupci. Z tohoto důvodu stanovuje ZTOPO pro účely trestní odpovědnosti právnických osob zvláštní pravidla přičitatelnosti protiprávního jednání právnické osobě.

Ustanovení § 8 odst. 1 a odst. 2 ZTOPO určuje okruh fyzických osob, jejichž protiprávním jednáním vzniká trestní odpovědnost právnické osoby.

Proto, aby mohla nastat trestní odpovědnost právnické osoby, musí dojít ke spáchání trestného činu. K tomu může dojít pouze jednáním, jehož znaky jsou vymezeny objektivní stránkou trestného činu, toto jednání musí být dle ustanovení § 8 odst. 1 ZTOPO učiněno v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti:

a) statutárním orgánem nebo členem statutárního orgánu, anebo jinou osobou ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat,

b) osobou ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která u této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, a to i v případě, že není osobou uvedenou v písmenu a),

c) osobou vykonávající rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, za předpokladu, že její jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby,

d) zaměstnancem nebo osobou v obdobném postavení při plnění pracovních úkolů.

Zákonný požadavek „v zájmu právnické osoby“ uvedený v § 8 odst. 1 ZTOPO byl interpretován v usneseních Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2015 a z 31. 01. 2017. Nejvyšší soud stanovil, že je nutné tento termín vykládat ve smyslu, „že prospěch právnické osoby plynoucí pro ni ze spáchaného trestného činu prostřednictvím trestným činem dosažených benefitů jejich zaměstnanců, společníků, musí mít takovou povahu, aby benefit zaměstnance, společníka právnické osoby podmiňoval benefit samotné právnické osoby jako takové.“⁴²

Proto, aby protiprávní jednání výše zmíněných osob mohlo založit trestní odpovědnost právnické osoby, tedy aby jí jednání mohlo být přičitatelné, musí tyto osoby jednat za podmínek uvedených v ustanovení § 8 odst. 2 ZTOPO. Tím je zajištěna ochrana právnické osoby před excesy fyzických osob, které by nesouvisely s právnickou osobou ani její činností.

Vzhledem k okolnosti, že jednou ze základních zásad českého trestního práva je odpovědnost za zavinění, je v případě právnických osob založena fikce zavinění v podobě přičitatelnosti trestného činu právnické osobě. Přičitatelnost trestného činu je tedy zvláštní odpovědnost za zavinění právnické osoby, kdy se jedná o odpovědnost subjektivní navzdory její podobnosti s odpovědností objektivní.⁴³ Tato subjektivní odpovědnost je však odlišná od klasického pojetí zavinění v případě fyzické osoby a dalo by se říci, že svým pojetím se blíží spíše pojmu vina.⁴⁴

Spáchání trestného činu lze právnické osobě přičítat dle ustanovení § 8 odst. 2 ZTOPO, jestliže byl spáchán:

a) jednáním orgánů právnické osoby nebo osob uvedených ve výše zmíněných bodech a) až c), nebo

b) zaměstnancem nebo osobou v obdobném postavení při plnění pracovních úkolů na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo osob

⁴² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2017, 4 Tdo 1681/2016-28, In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 26. 07. 2017], Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015, In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 26. 07. 2017].

⁴³ Jelínek, J. a J. Herczeg. 2013. op. cit. s. 76.

⁴⁴ Jelínek, J. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob a možnosti právnické osoby vyvinut se z trestní odpovědnosti (nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob provedenou zákonem č. 183/2016 Sb.) In Jelínek, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017. s. 46.

uvedených v bodech a) až c) anebo proto, že tyto osoby nebo orgány právnické osoby neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřízeny, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.

Z výše uvedeného vyplývá, prokáže-li se, že čin nebyl spáchán na základě rozhodnutí, schválení nebo pokynu právnické osoby a že právnická osoba nezanedbala kontrolu, dozor a prováděla potřebná opatření, aby nedošlo k následku, bude se právnická osoba moci vyvinit z trestní odpovědnosti.⁴⁵

Další možnost zprostit se trestní odpovědnosti dává právnické osobě ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO, dle kterého se právnická osoba trestní odpovědnosti zproští, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu výše uvedenými osobami zabránila.

Možnost právnické osoby zprostit se viny je dle odborné veřejnosti označována jako rozporuplná. První okolnost, ve které se projevuje tato problematičnost, je spatřována v použití nesprávné terminologie, kdy výše uvedené ustanovení používá termín „zprostit se“, namísto termínu „vyvinit se“, jehož užití by bylo vhodnější. Termín „zprostit se“ naznačuje, že by mohla být trestní odpovědnost právnických osob chápána spíše jako objektivní nežli subjektivní, čímž by teoreticky mohlo dojít k opačnému důsledku, než zákonodárce zamýšlel, a to ke zpřísnění trestní odpovědnosti právnických osob, přestože zákonodárce proklamoval úmysl tuto odpovědnost zmírnit.⁴⁶

Druhý nedostatek je spatřován v pojmu „*veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat*“. Mezi odbornou veřejností převládá názor, že vzhledem k neznámosti tohoto termínu trestnímu právu měl zákonodárce termín vyložit.⁴⁷

⁴⁵ Jelínek, J. a J. Herczeg. 2013. op. cit. s. 77.

⁴⁶ Jelínek, J. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob a možnosti právnické osoby vyvinit se z trestní odpovědnosti (nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob provedenou zákonem č. 183/2016 Sb.) In Jelínek, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017. s. 45-46.

⁴⁷ Gvozdek, F. Zamyšlení nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. *Bulletin advokacie*. 2016, č. 11. s. 42 a násl.

Při výkladu pojmu „*veškeré úsilí*“ bude nutné také zohledňovat povahu konkrétní právnické osoby, kdy budou odlišně nastavena pravidla obezřetného podnikání pro malou právnickou osobu, například společnost s ručením omezeným složenou z malého množství fyzických osob, a jiná pravidla bude mít například finanční ústav.⁴⁸

Lze však obecně říci, že právnická osoba vynaloží „*veškeré úsilí*“, jestliže bude dodržovat nejen zákony, ale i ostatní právní předpisy, vydané a kontrolované vnitřní předpisy konkrétní právnické osoby, jako například interní předpisy pro řízení právnické osoby, etický kodex, protikorupční program, instituce compliance specialisty apod. Je však nezbytné, aby tyto dokumenty či instituce nebyly pouze formálně stanovené, ale aby byla zaručena kontrola jejich provádění a aby zavedené instituce, jako například instituce compliance specialisty, disponovaly funkčními kompetencemi. Bude také nutné zohlednit, zda tato opatření byla v konkrétní právnické osobě nejen přijata, ale také vyžadována, vynucována, naplňována a také upravována dle aktuálních potřeb se zohledněním vztahu k osobám, jejichž jednání má být právnické osobě přičítáno.⁴⁹

Ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO také nevhodně personalizuje dotčenou právnickou osobu, a to konkrétně použitím formulace „*na ní*“, ve spojení „*úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat*“. Vzhledem k povaze právnických osob, jakožto umělých organizačních útvarů bez vlastní vůle a možnosti samostatně jednat, je použití této formulace nesprávné. Jelikož právnická osoba sama nejedná, lze po ní jen stěží požadovat úsilí či jednání.⁵⁰

2.7 Pachatel, spolupachatel a účastník

Název ustanovení § 9 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob hovoří o „pachateli, spolupachateli a účastníkovi“, v textu ustanovení již pojem účastenství zmíněn není. To však neznamená, že by se právnická osoba nemohla dopustit účastenství

⁴⁸ Jelínek, J. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob a možnosti právnické osoby vyvinut se z trestní odpovědnosti (nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob provedenou zákonem č. 183/2016 Sb.) In Jelínek, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017. s. 47.

⁴⁹ Jelínek, J. 2017. op. cit. s. 47.

⁵⁰ Jelínek, J. 2017. op. cit. s. 47.

trestného činu jako účastník ve formě organizátorství, návodu či pomoci. Vzhledem k subsidiárnímu vztahu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob vůči trestnímu zákoníku se v souvislosti s účastenstvím použije ustanovení § 24 TZ.⁵¹

Právnická osoba je trestně odpovědná ve formě účastenství, pokud je naplněna zásada akcesority, definovaná v ustanovení § 24 TZ. Trestní odpovědnost právnické osoby jako účastníka je tedy závislá na trestní odpovědnosti hlavního pachatele. Aby byla tato zásada naplněna, je nutné, aby došlo k dokonání trestného činu, nebo aby hlavní pachatel spáchal trestný čin ve stádiu pokusu definovaném v ustanovení § 21 TZ. Podmínkou pro trestní odpovědnost právnické osoby jako účastníka je také požadavek, aby byl pachatel trestného činu trestně odpovědným subjektem po všech stránkách. Nepokusí-li se pachatel o spáchání trestného činu, bude dle ustanovení § 20 TZ právnická osoba trestně odpovědná jako organizátor, návodce či pomocník pouze v případě, že tato příprava bude směřovat ke zvlášť závažnému zločinu, anebo bude-li trestnost přípravy výslovně uvedena u konkrétního trestného činu.⁵²

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob v ustanovení § 9 definuje pojem pachatele jakožto právnické osoby odlišně od obecného pojmu upraveného v ustanovení § 22 TZ. Důvodem této odchylné úpravy je samotná povaha právnické osoby a institut přičitatelnosti trestného činu právnické osobě.

Dle ustanovení § 9 odst. 1 ZTOPO je *pachatelem trestného činu právnická osoba, které lze přičítat porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem* za předpokladu, že porušení musí být provedeno způsobem v tomto zákoně uvedeným. Pachatelem trestného činu tak může být právnická osoba za předpokladu, že:

- a) není osobou vyloučenou z trestní odpovědnosti právnických osob dle ustanovení § 6 ZTOPO,
- b) se dopustila trestného činu, který není uveden v taxativním výčtu v ustanovení § 7 ZTOPO,
- c) toto jednání je přičitatelné právnické osobě dle § 8 ZTOPO.

⁵¹ Jelínek, J. a J. Herczeg. 2013. op. cit. s. 83.

⁵² Jelínek, J. a J. Herczeg. 2013. op. cit. s. 83-84.

Samostatná souběžná trestní odpovědnost se uplatní v případě trestní odpovědnosti právnické osoby a osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) ZTOPO tak, že každý odpovídá za celý způsobený následek. S ohledem na povahu přičitatelnosti vymezené v § 8 odst. 2 ZTOPO se v tomto případě nejedná o spolupachatelství, jelikož se nejedná o úmyslné společné jednání definované v ustanovení § 23 TZ, ale v případě jednání osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) ZTOPO je toto jednání přímo přičitatelné trestně odpovědné právnické osobě.⁵³

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob upravuje i pojem nepřímého pachatele, tedy případ, kdy právnická osoba užije k provedení trestného činu jinou osobu, a to ať osobu fyzickou nebo právnickou. Tato „*užitá fyzická nebo právnická osoba, která je nástrojem v rukách pachatele, buď není odpovědná vůbec (například pro nedostatek věku či přičetnosti u fyzické osoby, skutkový omyl, jednání v krajní nouzi), anebo je odpovědná omezeně (například za kulpózní trestný čin, anebo za úmyslný trestný čin, ale jiný než ten, který vyžaduje specifický úmysl či pohnutku).*“⁵⁴

Institut spolupachatelství je obsažen v ustanovení § 9 odst. 3 ZTOPO, jež udává, že čin každého spolupachatele se posuzuje tak, jako by jej spáchal sám. Toto pojetí spolupachatelství je významné především v situacích, kdy každý z pachatelů provedl pouze část jednání směřující k trestnému činu, avšak všichni pachatelé v úhrnu naplnili skutkovou podstatu trestného činu. Každému z pachatelů se v souladu s výše zmíněným ustanovením bude přičítat celá škoda, ke které v důsledku jejich činnosti došlo.⁵⁵

2.8 Přejedod na nástupce

V ustanovení § 10 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je upraven přechod trestní odpovědnosti právnické osoby na její právní nástupce. Trestní odpovědnost právnické osoby zaniká, na rozdíl od fyzické osoby, kde trestní odpovědnost

⁵³ Usnesení nejvyššího soudu ze dne 4. 11. 2015 sp. zn. 7 Tdo 1199/2015, In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 22. 07. 2017].

⁵⁴ Jelínek, J. a J. Herczeg. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2013. s. 86.

⁵⁵ Jelínek, J. a J. Herczeg. 2013. op. cit. s. 87.

zaniká smrtí pachatele, pouze v případě zániku právnické osoby bez právního nástupce. V ostatních případech trestní odpovědnost právnické osoby nezaniká, ale dle ustanovení § 10 odst. 1 ZTOPO přechází na všechny právní nástupce právnické osoby.

Na právního nástupce nepřechází pouze uložené tresty či ochranná opatření, ale i samotná trestní odpovědnost, čímž dochází ke změně trestněprávního vztahu mezi pachatelem trestného činu a orgánem činným v trestním řízení, který byl až do přijetí ZTOPO považován za ryze osobní.⁵⁶

Smyslem institutu přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na jejího právního nástupce je zabránit právnické osobě, aby se vyhnula důsledkům trestní odpovědnosti tím, že se nějakým způsobem transformuje.⁵⁷ Vzhledem k možnosti právnické osoby vyhnout se důsledkům trestní odpovědnosti přeměnou či zrušením právnické osoby či převodem jejího majetku, považují úpravu přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby za vhodnou, avšak v ZTOPO nepřilíš kvalitně upravenou.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob v případě přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce neuvádí, zda se jedná o univerzální právní nástupnictví či singulární právní nástupnictví. Odpověď na tuto otázku by měla být jasně vyjádřena v zákoně, neměla by být řešena pouze formou značně nejednotných výkladů.

Právní nástupnictví, též sukcese, je obecně rozdělováno na sukcesí univerzální a singulární. Právním nástupcem je označován ten, kdo v souladu s právem nabývá práva a povinnosti, které jiný pozbyl. Právní nástupce v případě univerzální sukcese vstupuje v zásadě do všech práv a povinností svého předchůdce, a to zpravidla na základě jediného právního úkonu nebo právní skutečnosti. V případě singulární sukcese vstupuje právní nástupce jen do určitých práv a povinností.⁵⁸

Jeden z těchto výkladů se přiklání k názoru, že: *„pokud dochází jen k dispozici s objektem, tzn. s majetkem, ať už s podnikem, jeho částí, nebo s jednotlivou pohledávkou,*

⁵⁶ Jelínek, J. a J. Herczeg. 2013. op. cit. s. 90.

⁵⁷ Jelínek, J. K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na právního nástupce. *Bulletin advokacie*. 2015, č. 5. s. 21.

⁵⁸ Jelínek, J. a J. Herczeg. 2013. op. cit. s. 91.

*nejde podle autorů o právní nástupnictví ve smyslu zákona. Z tohoto důvodu nepřechází trestní odpovědnost právnických osob v případě prodeje podniku nebo jeho části.*⁵⁹

K odlišnému závěru však došli autoři jiného komentáře. Ti považují převod podniku nebo jeho části nebo jiné věci hromadné, jestliže vstupuje právní nástupce do všech práv a povinností s tímto převodem souvisejících, za další možnost přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce právnické osoby.⁶⁰

V praxi se Nejvyšší státní zastupitelství přiklonilo spíše na stranu názoru vyjádřeného ve druhém zmíněném komentáři, když ve svém materiálu z prosince 2014 uvádí: *„V jedné trestní věci ... je trestně stíhán právní nástupce právnické osoby na základě smlouvy o prodeji podniku a zároveň je stíhána i právnická osoba, která podnik prodala. Při zahájení trestního stíhání přitom bylo vycházeno z názoru vyjádřeného k této otázce v komentáři k ZTOPO autorů JUDr. Šámal a spol., když názor uvedený v komentáři JUDr. Fenyka a spol. je zcela protichůdný (nelze stíhat právnickou osobu, která podnik koupila).*⁶¹

K přechodu trestní odpovědnosti dochází objektivně, tedy i bez vědomí právního nástupce o tom, že se původní právnická osoba dopustila trestného činu. Není tedy vyžadováno „zavinění“ právního nástupce, se kterým počítal zamítnutý návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob z roku 2004. Ten v ustanovení § 7 vyjadřoval formulací: *„Trestní odpovědnost právnické osoby přechází na jejího právního nástupce jen tehdy, když právní nástupce nejpozději v okamžiku vzniku právního nástupnictví věděl nebo vzhledem k okolnostem a ke svým poměrům mohl vědět, že se právnická osoba před vznikem právního nástupnictví dopustila trestného činu.“* Vyskytují se však názory, že je žádoucí zavést v nějaké podobě institut „zavinění“ právního nástupce právnické osoby do českého právního řádu.⁶²

⁵⁹ Fenyk, J. a L. Smejkal. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář.* Praha: Wolters Kluwer, 2012. str. 49.

⁶⁰ Šámal, P. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2013. str. 257.

⁶¹ Nejvyšší státní zastupitelství. *Zvláštní zpráva o poznatekch z aplikace zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.* Brno. Vydáno pod sp.zn. 7 NZN 604/2012 ze dne 17. 12. 2014, s. 27. trestní [online]. [cit. 23. 07. 2017] Dostupné z <http://portal.justice.cz/nsz/soubor.aspx?id=94295>

⁶² Jelínek, J. K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na právního nástupce. *Bulletin advokacie.* 2015, č. 5. s. 21.

Stávající absence institutu „zavinění“ právního nástupce zjednodušuje důkazní řízení, ale za jistých okolností může být odrazující pro potenciálního kupce, který by mohl od právního nástupnictví odstoupit z obavy před nebezpečím trestního stíhání.⁶³

Dle usnesení Nejvyššího soudu není považována za zákonný důvod ke zproštění obviněné právnické osoby obžaloby ani změna ve vlastnické struktuře obviněné právnické osoby. Změna majitele jejího podílu, jejího statutárního orgánu, názvu zapisovaného do rejstříku a sídla nepředstavuje zákonný důvod ke zproštění obžaloby této obviněné právnické osoby. Nejvyšší soud konstatoval, že v tomto případě se nejedná o přeměnu ani zánik původní právnické osoby ve smyslu § 32 odst. 11 ZTOPO. Dle ustanovení § 10 odst. 1 ZTOPO i v případě právního nástupnictví dochází k přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na všechny její právní nástupce.⁶⁴

2.9 Zánik trestní odpovědnosti

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob upravuje pouze dva důvody zániku trestní odpovědnosti právnických osob, kdy pod pojmem důvody zániku trestní odpovědnosti se rozumí: „*Důvody zániku trestní odpovědnosti (zániku trestnosti) jsou okolnosti, které nastaly po spáchání trestného činu, ale dříve, než je o něm pravomocně rozhodnuto, a které způsobují jednou provždy zánik práva státu na potrestání pachatele.*“⁶⁵ Tyto důvody, výslovně v ZTOPO uvedené, jsou účinná lítost upravená v ustanovení § 11 ZTOPO a promlčení trestní odpovědnosti upravené v ustanovení § 12 ZTOPO.

Vzhledem k subsidiárnímu vztahu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob vůči trestnímu zákoníku může trestní odpovědnost právnických osob zaniknout také z důvodů uvedených v trestním zákoníku. Trestní odpovědnost tak může zaniknout také v důsledku zániku trestní odpovědnosti za přípravu dle § 20 odst. 3 TZ, za pokus trestného

⁶³ Jelínek, J. 2015. op. cit. s. 24.

⁶⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2016 sp. zn. 4 Tdo 928/2016-29, In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 26. 07. 2017].

⁶⁵ Jelínek, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 2. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 336.

činu dle § 21 odst. 3 TZ a v důsledku zániku trestnosti účastenství dle § 24 odst. 3 TZ. Trestní odpovědnost právnické osoby může zaniknout také v důsledku milosti prezidenta republiky dle čl. 62 písm. g) Ústavy a amnestie dle čl. 63 odst. 1 písm. j) Ústavy.

Na základě zásady nezávislé a souběžné trestní odpovědnosti se posuzuje samostatně trestní odpovědnost fyzické a právnické osoby. Z tohoto důvodu může dojít k zániku trestní odpovědnosti na straně fyzické osoby, avšak na straně právnické osoby trestní odpovědnost automaticky nezaniká a naopak.

2.9.1 Účinná lítost

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob pojímá účinnou lítost poněkud šířeji, než jak je tomu v trestním zákoníku, který ji upravuje v ustanovení § 33 TZ, toto ustanovení se v případě právnické osoby nepoužije ani subsidiárně. Na rozdíl od institutu účinné lítosti v případě fyzických osob, kde může účinnou lítostí zaniknout trestní odpovědnost jen v případě taxativně vypočtených trestných činů, může zaniknout trestní odpovědnost právnické osoby v případě všech skutkových podstat, jichž se právnická osoba může dopustit, s výjimkou trestných činů, které jsou taxativně vypočteny v ustanovení § 11 odst. 2 ZTOPO. U těchto trestných činů trestní odpovědnost účinnou lítostí zaniknout nemůže.

Dle důvodové zprávy je příčinou tohoto odlišného pojetí skutečnost, že: „*V souladu s principy restorativní justice je kladen důraz na zabránění vzniku škodlivého následku nebo na jeho napravení; upřednostňuje se proto reparativní a restituční aktivita právnické osoby před trestní odpovědností, a proto je účinná lítost vymezena v širším rozsahu než u fyzických osob.*“⁶⁶ V případě trestné činnosti právnických osob se tedy vychází z předpokladu, že je účelnější zajistit, aby k následkům vůbec nedošlo, a to z důvodu, že v souvislosti s trestnou činností právnických osob bývá zasažen široký okruh chráněných zájmů. Ve spojení s trestnou činností právnických osob je tedy třeba

⁶⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, s. 45. In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 29. 06. 2017]

upřednostnit reparační a restituční přístupy před represivním sankcionováním právnické osoby.

Proto, aby došlo k zániku trestní odpovědnosti právnické osoby účinnou lítostí, musí právnická osoba dobrovolně upustit od dalšího protiprávního jednání a zároveň musí podle ustanovení § 11 odst. 1 ZTOPO:

- a) odstranit nebezpečí hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem, nebo
- b) vzniku škodlivého následku zabránit nebo škodlivý následek napravit, nebo
- c) učinit státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu oznámení o trestném činu v době, kdy nebezpečí, vzniklé zájmu chráněnému trestním zákonem, mohlo být ještě odstraněno nebo kdy mohlo být zabráněno škodlivému následku.

Právnická osoba tak musí upustit od protiprávního jednání a zároveň je nutné, aby aktivně přispěla k zamezení škodlivého následku.

Za dobrovolné upuštění se nepovažuje, pokud právnická osoba upustila od trestné činnosti například z důvodu obavy z odhalení, nebo bránila-li ji v dalším pokračování v protiprávní činnosti nějaká překážka.

Aby mohlo dojít k zániku trestní odpovědnosti právnické osoby účinnou lítostí, je nutné její přímé jednání prostřednictvím svých orgánů. Naplní-li podmínky účinné lítosti konkrétní fyzická osoba, která protiprávně jednala a jejíž protiprávní jednání se přičítá právnické osobě, nepostačuje tato skutečnost k zániku trestní odpovědnosti právnické osoby.⁶⁷

2.9.2 Promlčení trestního stíhání

Důvodem zániku trestní odpovědnosti je v případě promlčení trestního stíhání uplynutí zákonem stanovené doby, a to v případě všech trestných činů s výjimkou trestných činů taxativně uvedených v ustanovení § 13 ZTOPO. Zde se jedná o

⁶⁷ Forejt, P., P. Habarta a L. Trešlová. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: s komentářem*. Praha: Linde, 2012. s. 113.

nejzávažnější trestné činy a také o trestné činy, které se Česká republika zavázala v rámci mezinárodních smluv a dohod vyloučit z promlčení. Dle ustanovení § 13 písm. a) ZTOPO se jedná například o některé trestné činy projevu sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka a popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia. Tyto trestné činy jsou plně vyjmuty z možnosti promlčení trestního stíhání.

Ustanovení § 13 písm. b) ZTOPO upravuje trestné činy, které jsou vyjmuty z promlčení trestního stíhání za předpokladu, že byly spáchány za takových okolností, které zakládají válečný zločin nebo zločin proti lidskosti podle předpisů mezinárodního práva. V případě tohoto podmíněného vyloučení z promlčení trestního stíhání se jedná například o trestné činy rozvracení republiky, teroristického útoku a teroru.

Důvodová zpráva uvádí k účelu promlčení trestního stíhání v případě právnických osob, že: „*Pokud jde o další typ zániku trestní odpovědnosti právnické osoby – promlčení – lze zachovat principy, jež se uplatňují u promlčení odpovědnosti fyzické osoby, tj. promlčecí doby jsou odstupňovány v návaznosti na závažnost spáchaného trestného činu. Závažnost trestného činu je vyjádřena výší trestní sazby trestu odnětí svobody uvedené ve zvláštní části trestního zákoníku. Obecně platí, že promlčení trestného činu fyzické osoby neznamená automaticky zánik trestní odpovědnosti právnické osoby, která se posuzuje nezávisle.*“⁶⁸

⁶⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, s. 45. In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 29. 06. 2017].

3 Sankcionování právnických osob

3.1 Systém

V případě právnických osob, stejně tak jako v případě osob fyzických, je možné rozdělit trestní sankce na tresty a ochranná opatření. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob v § 15 stanovuje osm druhů trestů a dva druhy ochranných opatření. Některé z uvedených trestních sankcí jsou totožné s tresty ukládanými fyzickým osobám, avšak některé z těchto sankcí lze uložit pouze osobám právnickým.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob výslovně stanovuje zásadu přiměřenosti druhu trestu a jeho výměry, kdy v ustanovení § 14 odst. 1 ukládá soudu povinnost přihlídnout mimo jiné k povaze trestného činu, jeho závažnosti, či k účinkům a důsledkům, které by trest přinesl pro následnou činnost právnické osoby.

Ustanovení § 14 odst. 2 ZTOPO výslovně zakazuje uložení ochranného opatření, které by bylo zjevně nepřiměřené povaze a závažnosti spáchaného činu, jakož i poměrům právnické osoby.

Tresty a ochranná opatření lze právnické osobě uložit samostatně nebo vedle sebe, ale není možné uložit peněžitý trest nebo zabrání části majetku vedle propadnutí téže části majetku. Není také možné ohledně téže věci uložit trest propadnutí věci a zabrání věci.

V Rejstříku trestů právnických osob vedeným Ministerstvem spravedlnosti České republiky je v současné době zaznamenáno 199 pravomocných odsouzení právnických osob, kdy soud využil možnosti souběžného uložení více trestů v pěti případech. V jednom z těchto pěti případů uložil soud právnické osobě jedním rozsudkem zároveň tři tresty, a to peněžitý trest ve výši 24 denních sazeb při výši denní sazby 1 000 Kč, tedy 20 000 Kč, zákaz činnosti na 36 měsíců a zároveň trest propadnutí věci. Ve dvou případech z výše uvedených pěti byl uložen trest zrušení právnické osoby současně s trestem propadnutí majetku.⁶⁹

⁶⁹ Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Rejstřík trestů právnických osob. [online]. 2011. [cit. 11. 08. 2017]. Dostupné z: <https://eservice-po.rejtr.justice.cz/public/odsouzeni?1>

Ve zmíněných 199 odsouzeních uvedených v Rejstříku trestů právnických osob jsou zahrnuta též rozhodnutí, která byla zrušena a nahrazena novými rozhodnutími.

3.2 Vykonávací řízení

Výkony trestů, které mohou být uloženy pouze právnické osobě, upravují ustanovení § 38 až § 41 ZTOPO. Tato ustanovení jsou ve vztahu speciality k ustanovením § 315 a násl. TrŘ, která upravují vykonávací řízení obecně. Tresty, které lze uložit pouze právnickým osobám, jsou trest zrušení právnické osoby, trest zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži, trest zákazu přijímání dotací a subvencí a trest uveřejnění rozsudku.

Na ostatní tresty uvedené v části třetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim se aplikují ustanovení hlavy dvacáté první trestního řádu. Trestní řád upravuje výkon trestu propadnutí majetku v ustanovení § 345 TrŘ, výkon peněžitého trestu v ustanovení § 341 TrŘ, výkon trestu propadnutí věci v ustanovení § 349b TrŘ a výkon trestu zákazu činnosti v ustanovení § 350 TrŘ.

3.3 Tresty

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob v § 15 odst. 1 stanovuje za trestné činy spáchané právnickou osobou možnost uložit následující tresty:

- zrušení právnické osoby,
- propadnutí majetku,
- peněžitý trest,
- propadnutí věci,
- zákaz činnosti,
- zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži,

- zákaz přijímání dotací a subvencí,
- uveřejnění rozsudku.

3.4 Zrušení právnické osoby

Zrušení právnické osoby představuje nejpřísnější trest, který je možné uložit právnické osobě, jelikož tímto trestem dojde k její likvidaci a následnému zániku. K zániku právnické osoby mohou za jistých okolností vést i jiné tresty, jako například propadnutí majetku, nebo zákaz činnosti. Avšak na rozdíl od trestu zrušení právnické osoby není u těchto trestů její zánik cílem, nýbrž důsledkem.

Pro uložení tohoto trestu je nutné splnění určitých podmínek, jež musí být splněny kumulativně.

První z podmínek, aby mohl být právnické osobě uložen trest jejího zrušení, je umístění sídla na území České republiky, neboť tento druh trestu není možné uložit zahraniční právnické osobě.

Druhou podmínku představuje povaha činnosti. Činnost právnické osoby musí spočívat zcela nebo převážně v páchání trestného činu nebo trestných činů. Nepostačuje tedy pouze jednorázové spáchání trestného činu, avšak v případě recidivy již by mohl být tento trest uložen.⁷⁰

Další podmínkou je, že uložení trestu zrušení právnické osoby nesmí vylučovat povaha právnické osoby. V případě právnických osob, jako jsou banky, pojišťovny, zajišťovny, penzijní fondy, investiční společnosti a další právnické osoby, na jejichž činnost dohlíží Česká národní banka, musí se k jejich případnému zrušení nejprve Česká národní banka vyjádřit. Ve svém vyjádření Česká národní banka zohlední mimo jiné přiměřenost případného trestu a dopad na finanční stabilitu trhu. Soud může rozhodnout o uložení trestu zrušení takovéto právnické osoby až po přihlédnutí k tomuto vyjádření.

⁷⁰ Forejt, P., P. Habarta a L. Trešlová. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: s komentářem*. Praha: Linde, 2012. s. 143.

Obdobně se postupuje i v případě komoditní burzy, kdy je nutné předchozí vyjádření příslušného orgánu státní správy, který uděluje státní povolení k provozování burzy. Tímto orgánem může být Ministerstvo zemědělství nebo Ministerstvo průmyslu a obchodu.

Trest zrušení právnické osoby je čtvrtým nejčastěji ukládaným trestem. Jeho podíl na trestech ukládaných právnickým osobám přesahuje 10 %. Tento trest byl nejčastěji ukládán za trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle § 240 TZ, a to v osmi případech, což činí přibližně třetinu případů, kdy byl tento trest uložen. Na druhém místě je trestný čin podvodu dle ustanovení § 209 TZ, u kterého byl trest zrušení právnické osoby použit ve více než 20 % případů. Lze tedy říci, že ve více než polovině případů byl trest zrušení právnické osoby uložen za dva výše zmíněné trestné činy.⁷¹

3.5 Výkon trestu zrušení právnické osoby

Výkon trestu zrušení právnické osoby, upravený v § 16 ZTOPO, řeší ustanovení § 38 ZTOPO.

Předseda senátu jmenuje právnické osobě likvidátora v nařízení výkonu trestu zrušení právnické osoby, kdy právnická osoba vstupuje do likvidace ke dni právní moci odsuzujícího rozsudku, kterým byl uložen trest zrušení právnické osoby. Likvidátorem bude zpravidla jmenován statutární orgán, či jeho člen, není-li tento postup možný, vybere jej předseda senátu ze seznamu insolvenčních správců.⁷² Souhlas osoby s ustanovením do funkce likvidátora není vyžadován a jeho odvolání je možné pouze na návrh osoby, která osvědčí právní zájem, nebo i bez návrhu, porušuje-li své povinnosti, nestanoví-li jiný právní předpis jinak. O odvolání likvidátora rozhoduje předseda senátu, kdy jej dle ustanovení § 38 odst. 3 ZTOPO nahradí jinou osobou.

Ustanovení § 38 odst. 2 ZTOPO stanovuje pro postup likvidace právnické osoby při výkonu trestu zrušení právnické osoby využití jiného právního předpisu upravujícího

⁷¹ Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Rejstřík trestů právnických osob. [online]. 2011. [cit. 11. 08. 2017]. Dostupné z: <https://eservice-po.rejtr.justice.cz/public/odsouzeni?1>

⁷² Forejt, P., P. Habrada a L. Trešlová. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012. s. 349.

likvidaci právnické osoby zrušené soudem. Tím je zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dále se také uplatní zvláštní předpisy upravující jednotlivé typy právnických osob.

Nestanoví-li jiný právní předpis něco jiného, zaniká právnická osoba zapsaná v obchodním rejstříku nebo v jiném zákonem určeném rejstříku, registru nebo evidenci dnem výmazu z tohoto rejstříku, registru nebo evidence. Trest zrušení právnické osoby je vykonán až její likvidací. Likvidace nemusí proběhnout, jestliže likvidátor zjistí, že právnická osoba může být v úpadku, v tomto případě je povinen podat insolvenční návrh. Nebude-li majetek právnické osoby dostačující, nebo bude úpadek prohlášen a následně bude zrušen konkurs pro nedostatek majetku, právnická osoba zanikne, aniž byla provedena likvidace.⁷³

3.6 Propadnutí majetku

Trest propadnutí majetku je nejprísnejším trestem postihujícím majetek a po trestu zrušení právnické osoby druhým nejprísnejším trestem, který je možné právnické osobě uložit. Prísnost tohoto trestu je dána mimo jiné tím, že za určitých okolností může postihnout celý majetek právnické osoby.⁷⁴

Na základě zákona o trestní odpovědnosti právnických osob může být trest propadnutí majetku uložen ve dvou případech.

V prvním případě, dle ustanovení § 17 odst. 1 ZTOPO, není vyžadováno, aby bylo v trestním zákoníku výslovně uvedeno, že je možné jej jako sankci uložit. Avšak právnická osoba musí spáchat zvlášť závažný zločin, kdy se jí musí prokázat, že se ho dopustila ze zjištěných důvodů, které se budou posuzovat dle jednání fyzických osob, jež jednaly za právnickou osobu. Toto jednání musí směřovat k získání nelegálního prospěchu buď pro sebe, nebo pro jiného. Majetkovým prospěchem nemusí být pouze

⁷³ Šámal, P. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 700.

⁷⁴ Jelínek, J. a J. Herczeg. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2013. s. 131.

přírůstek majetku, ale může jím být i jeho zachování v případech, kdy se právnická osoba dopustila zločinu z důvodu, aby nedošlo k jeho úbytku, který bylo možné očekávat.⁷⁵

Zištná pohnutka musí směřovat k získání nelegálního prospěchu, neboť snaha dosáhnout prospěchu v mezích zákona je jedním ze znaků běžné podnikatelské činnosti. Tato pohnutka musí zároveň vyplývat z výsledků dokazování.⁷⁶

V druhém případě, jenž je upraven v ustanovení § 17 odst. 2 ZTOPO, není vyžadována zištná pohnutka a nemusí se jednat ani o zvlášť závažný zločin, nýbrž je možné uložit sankci i za zločin. Je však nutné, aby uložení tohoto trestu umožňoval trestní zákoník a právnická osoba musí být za tento zločin odpovědná.⁷⁷

Tak jako v případě zrušení právnické osoby, jde-li o trestný čin banky či dalších finančních institucí, které vykonávají svou činnost na území České republiky, je i v případě tohoto trestu nutné vyjádření České národní banky, ke kterému musí soud přihlídnout.

Majetek postižený trestem propadnutí majetku se stává majetkem státu. Trest však není možné uložit právnické osobě, která nevlastní žádný majetek. Není tedy možné tuto sankci uložit právnické osobě bez vlastního majetku hospodařící s majetkem svěřeným.⁷⁸

Trest propadnutí majetku byl uložen právnické osobě ve třech případech. Ve dvou z těchto případů byl uložen trest propadnutí celého majetku právnické osoby společně s trestem jejího zrušení. V obou těchto případech se jednalo o trest za trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle ustanovení § 240 TZ. Ve třetím případě byl uložen trest propadnutí majetku pouze zčásti, a to taktéž za trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle ustanovení § 240 TZ.⁷⁹

⁷⁵ Jelínek, J. a J. Herczeg. 2013, op. cit. s. 132.

⁷⁶ Jelínek, J. a J. Herczeg. 2013, op. cit. s. 132.

⁷⁷ Jelínek, J. a J. Herczeg. 2013, op. cit. s. 132.

⁷⁸ Jelínek, J. a J. Herczeg. 2013, op. cit. s. 133.

⁷⁹ Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Rejstřík trestů právnických osob. [online]. 2011. [cit. 11. 08. 2017]. Dostupné z: <https://eservice-po.rejtr.justice.cz/public/odsouzeni?1>

3.7 Peněžítý trest

Tak jako v případě trestu propadnutí majetku postihuje i peněžítý trest majetek právnické osoby. „*Jde o plnění výlučně v penězích, které je právnická osoba povinna zaplatit státu ve stanovené částce bez nároku na jakýkoli ekvivalent.*“⁸⁰

Tento trest je dle ustanovení § 18 odst. 1 ZTOPO možné uložit za úmyslný trestný čin nebo za trestný čin z nedbalosti, zištná pohnutka není vyžadována. Uložení této sankce musí být přizpůsobeno majetkovým poměrům právnické osoby, kdy tento trest nesmí být na újmu práv poškozeného.

Peněžítý trest je, shodně jako v trestním zákoníku, ukládán v tzv. *denních sazbách*, které jsou oproti sazbám fyzických osob přiměřeně zvýšeny. Tento způsob stanovení trestu zvyšuje jeho transparentnost. Pro určení výše denní sazby jsou základním kritériem osobní a majetkové poměry pachatele, počet denních sazeb je stanoven podle povahy a závažnosti trestného činu.⁸¹ Dle § 68 odst. 1 TZ je možné uložit peněžítý trest nejméně ve výši 20 a nejvýše 730 denních sazeb. V návaznosti na ustanovení § 18 odst. 2 ZTOPO je tak možné uložit peněžítý trest od částky 20 000 Kč (20 x 1000) Kč do 1 460 000 000 Kč (730 x 2 000 000 Kč).

Dle ustanovení § 68 odst. 5 TZ může soud rozhodnout, s ohledem na osobní a majetkové poměry právnické osoby, o plnění v přiměřených měsíčních splátkách. Sankcí za případné prodlení se splácením může být ztráta výhody splátek, tedy jednorázové zesplatnění dosud neuhrazených splátek stanovené sankce. Peněžité plnění zaplacené z titulu peněžitého trestu připadá dle ustanovení § 68 odst. 7 TZ státu.

Na rozdíl od fyzických osob se v případě peněžitého trestu uloženého právnické osobě nepoužije institut náhradního trestu odnětí svobody dle ustanovení § 69 TZ, není tedy možné právnickou osobu postihnout trestem odnětí svobody v případě nevykonání peněžitého trestu.

⁸⁰ Šámal, P. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 367.

⁸¹ Jelínek, J. a J. Herczeg. 2013. op. cit. s. 136.

Rovněž je u peněžitého trestu nutné vyžádat si vyjádření České národní banky, je-li právnickou osobou zákonem vymezený subjekt finančního trhu.

Peněžitý trest může být uložen samostatně, nebo vedle jiného trestu, není jej však možné uložit vedle trestu propadnutí majetku, jelikož oba tresty směřují ke stejnému účinku.⁸²

Peněžitý trest je nejčastěji ukládaným trestem, byl uložen ve více než třetině všech rozhodnutí, jimiž se ukládal trest právnické osobě. Ve 26 případech, což činí přibližně 37 % případů, byl peněžitý trest uložen za trestný čin neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby dle ustanovení § 241 TZ. Ve 12 případech byl uložen za trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle ustanovení § 240 TZ a v 10 případech za trestný čin podvodu dle ustanovení § 209 TZ. Tyto tři trestné činy představují téměř 70 % všech uložených peněžitých trestů.⁸³

Průměrná výše peněžitého trestu činí přibližně 185 000 Kč, a to v průměru 45 denních sazbách, kdy průměrná výše denní sazby činila přibližně 2 000 Kč.⁸⁴

3.8 Propadnutí věci

Trest propadnutí věci je upraven v ustanovení § 19 ZTOPO, které stanovuje vedle možnosti soudu odejmout vlastnické právo k věci, jež náleží právnické osobě, jakožto pachateli trestného činu, též možnost zabrat náhradní hodnotu. Vzhledem k odkazu tohoto ustanovení na úpravu obsaženou v trestním zákoníku, lze zabrat náhradní hodnotu v souladu s ustanovením § 71 TZ, jestliže věc, kterou soud mohl prohlásit za propadlou, pachatel před uložením trestu propadnutí věci zničí, poškodí nebo jinak znehodnotí, zcizí, učiní neupotřebitelnou, odstraní nebo zužitkuje, zejména spotřebuje, nebo jinak její

⁸² Jelínek, J. a J. Herczeg. 2013. op. cit. s. 137.

⁸³ Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Rejstřík trestů právnických osob. [online]. 2011. [cit. 11. 08. 2017]. Dostupné z: <https://eservice-po.rejtr.justice.cz/public/odsouzeni?1>

⁸⁴ Ministerstvo spravedlnosti České republiky. 2011. op. cit.

propadnutí zmaří. Soud může v takovém případě uložit propadnutí náhradní hodnoty až do výše odpovídající hodnotě věci, kterou mohl prohlásit za propadlou.

Podstatou trestu propadnutí věci je odnětí vlastnického práva, kdy toto právo následně přechází na stát. Účelem výše uvedeného trestu je propadnutí věci použitých nebo určených k trestné činnosti a výnosů z této trestné činnosti.

Další podmínkou je, že tato věc musí náležet pachateli a soud ji může zabrat pouze za podmínek stanovených trestním zákoníkem.

Tak jako v případě fyzické osoby je soud povinen dle ustanovení § 70 odst. 3 TZ uložit trest propadnutí věci, drží-li pachatel nelegálně věc použitou, nebo určenou ke spáchání trestného činu, nebo věc, kterou pachatel získal za takovou věc, a to i jen zčásti, jestliže její hodnota není ve vztahu k hodnotě nabyté věci zanedbatelná.

Soud může uložit propadnutí náhradní hodnoty až do výše odpovídající hodnotě původní věci v případech, kdy pachatel původní věc ještě před uložením trestu propadnutí věci zničí, poškodí, učiní neupotřebitelnou, nebo jinak její propadnutí zmaří.

Trest propadnutí věci byl uložen pouze ve čtyřech případech, což činí přibližně 2 % všech trestů uložených právnickým osobám. V jednom z těchto případů byl uložen současně s peněžitým trestem za trestný čin porušení předpisů o nálepkách a jiných předmětech k označení zboží dle ustanovení § 244 TZ. Dvakrát byl tento trest uložen za trestný čin porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi dle ustanovení § 270 TZ, kdy byl jednou uložen samostatně a podruhé společně s peněžitým trestem a trestem zákazu činnosti. V posledním případě byl trest propadnutí věci uložen za trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle ustanovení § 240 TZ. Vzhledem k četnosti uložení tohoto trestu představuje trest propadnutí věci jednu z nejméně ukládaných sankcí, jíž může být právnická osoba sankcionována.⁸⁵

⁸⁵ Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Rejstřík trestů právnických osob. [online]. 2011. [cit. 11. 08. 2017]. Dostupné z: <https://eservice-po.rejtr.justice.cz/public/odsouzeni?1>

3.9 Zákaz činnosti

Ustanovení § 20 ZTOPO upravuje trest zákazu činnosti, pro který je význačný jeho preventivní účinek, jehož účelem je zabránění v dalším páchání trestné činnosti právnickou osobou. Prostřednictvím tohoto trestu může soud dočasně odejmout možnost právnické osobě vykonávat určité činnosti, k jejichž vykonávání je zapotřebí zvláštní povolení nebo oprávnění, případně je jejich výkon upraven zvláštními předpisy.⁸⁶ Soud může uložit trest zákazu činnosti, byl-li trestný čin spáchaný v souvislosti s touto činností, a to na jeden rok až dvacet let.

Pro vymezení činností, na které lze aplikovat zákaz činnosti, se použije ustanovení § 73 odst. 3 TZ, avšak vzhledem k povaze právnických osob lze z tohoto ustanovení použít pouze tu část, kde jde o výkon „*takové činnosti, ke které je třeba zvláštního povolení, nebo jejíž výkon upravuje jiný právní předpis.*“ Jinou než takovouto činnost nelze zakázat, a to ani za předpokladu, že by taková činnost mohla mít vliv na spáchání trestného činu nebo být s ním v souvislosti.

Tento trest je jednou z univerzálních sankcí, kde je možné jej uložit za spáchání jakéhokoli trestného činu, a to i samostatně.⁸⁷ Vidím ovšem jako problematické jeho uložení vedle trestu zrušení právnické osoby. Lze také vyjádřit jisté pochybnosti, zda ho je možné uložit též vedle trestů zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži a zákazu přijímání dotací a subvencí, jakožto speciálních druhů zákazu činnosti, avšak osobně se domnívám, že jejich společnému uložení nic nebrání.

Také v případě zákazu činnosti má soud povinnost, je-li právnickou osobou zákonem vymezený subjekt finančního trhu, vyžádat si vyjádření České národní banky.

Zákaz činnosti je koncipován jako trest obecný, kdy za zvláštní druhy zákazu činnosti lze považovat trest zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži a trest zákazu přijímání dotací a subvencí.

⁸⁶ Jelínek, J. a J. Herczeg. 2013. op. cit. s. 148.

⁸⁷ Omezení stanovené v ust. § 73 odst. 2 TZ se pro právnické osoby nepoužije.

Zákaz činnosti je druhým nejčastěji ukládaným trestem. Dosud byl uložen v 67 případech. Spolu s peněžitým trestem představují 70 % všech uložených sankcí právníckým osobám.⁸⁸

Trest zákazu činnosti byl uložen v průměru na 3,6 let, nejdelší trest byl uložen v délce 15 let.⁸⁹

Nejčastěji byl tento trest ukládán za trestný čin neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby dle ustanovení § 241 TZ, a to v 30 případech, a v 25 případech za trestný čin podvodu dle ustanovení § 209 TZ.⁹⁰

3.10 Zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži

Dopustila-li se právnícká osoba trestného činu v souvislosti s uzavíráním smluv na plnění veřejných zakázek nebo s jejich plněním, s účastí v zadávacím řízení nebo ve veřejné soutěži, může jí soud dle ustanovení § 21 ZTOPO uložit trest zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži.

Trest je možné uložit v délce trvání od jednoho roku do dvaceti let. Právní úpravě tohoto trestu je vytýkána absence podmínek pro podmíněné upuštění od výkonu zbytku trestu.⁹¹

⁸⁸ Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Rejstřík trestů právníckých osob. [online]. 2011. [cit. 11. 08. 2017]. Dostupné z: <https://eservice-po.rejtr.justice.cz/public/odsouzeni?1>

⁸⁹ Ministerstvo spravedlnosti České republiky. 2011. op. cit.

⁹⁰ Ministerstvo spravedlnosti České republiky. 2011. op. cit.

⁹¹ Jelínek, J. Nad českým zákonem o trestní odpovědnosti právníckých osob. In Jelínek, J. a kol. *Trestní odpovědnost právníckých osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013. str. 113 – 114.

3.11 Výkon trestu zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži

Pro výkon trestu zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži, tak jako pro výkon trestu zákazu přijímání dotací a subvencí, se přiměřeně použije ustanovení § 350 TrŘ o výkonu trestu zákazu činnosti.

Ihned po právní moci rozsudku rozhodne předseda senátu o nařízení výkonu trestu. Spolu s tím rozhodne také o započetí doby, po kterou bylo odsouzené právnické osobě před právní mocí rozsudku odňato oprávnění k činnosti, která je předmětem zákazu, do doby výkonu uloženého trestu. Obdobně rozhodne také o započtení doby, kdy právnická osoba nesměla tuto činnost vykonávat na základě opatření státního orgánu, do doby výkonu uloženého trestu.⁹²

Zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži je pátým nejčastěji ukládaným trestem, avšak vzhledem k tomu, že byl uložen pouze v 6 případech, dá se považovat za velice málo frekventovaný. Všech 6 trestů bylo uloženo samostatně a byly uloženy za trestný čin zjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě dle ustanovení § 256 TZ. Průměrná délka trestu zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži je 2,8 let, kdy nejprísrnější trest byl v délce 5 let.⁹³

3.12 Zákaz přijímání dotací a subvencí, výkon trestu zákazu přijímání dotací a subvencí

Dle ustanovení § 22 ZTOPO je možné právnické osobě, dopustila-li se trestného činu v souvislosti s podáváním nebo vyřizováním žádosti o dotaci, subvenci, návratnou finanční výpomoc nebo příspěvek, s jejich poskytováním nebo využíváním anebo s

⁹² Fenyk, J., D. Císařová, T. Gřivna a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 129.

⁹³ Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Rejstřík trestů právnických osob. [online]. 2011. [cit. 11. 08. 2017]. Dostupné z: <https://eservice-po.rejtr.justice.cz/public/odsouzeni?1>

poskytováním nebo využíváním jakékoli jiné veřejné podpory, uložit trest zákazu přijímání dotací a subvencí.

Tento trest je jedním ze čtyř trestů, který není možné uložit fyzické osobě, ale lze jím postihnout pouze právnickou osobu. Jeho účelem je zamezení právnické osobě v páčání trestné činnosti v souvislosti s podáním nebo vyřizováním žádosti o dotaci, subvenci, návratnou finanční výpomoc, finanční příspěvek nebo jinou veřejnou podporu.⁹⁴

Po dobu výkonu trestu se právnická osoba nesmí ucházet o dotace, subvence, návratné finanční výpomoci, příspěvky nebo jakékoliv jiné veřejné podpory dle jiných právních předpisů, jakož i takové dotace, subvence, návratné finanční výpomoci, příspěvky nebo jakékoliv jiné veřejné podpory přijímat, a to v soudem stanoveném rozsahu a době trvání.

Soud může uložit zákaz přijímat veškeré výše uvedené finanční produkty, nebo pouze některé z nich.

Tento trest lze uložit dle ustanovení § 15 odst. 3 ZTOPO samostatně, nebo i vedle jiného druhu trestu. Samostatně jej lze uložit za předpokladu, že vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu tento trest postačuje a není třeba uložení jiného trestu.

I když to zákon výslovně neuvádí, lze výkladem dovodit, že není možné tento trest uložit vedle trestu zrušení právnické osoby upraveného v ustanovení § 16 ZTOPO.⁹⁵

Vzhledem k faktu, že tento trest ještě nebyl uložen, jedná se o nejméně frekventovaný trest.⁹⁶ V tomto případě, s přihlédnutím k okolnosti jeho nevyužití, vyvstává otázka, zda má trest zákazu přijímání dotací a subvencí v zákoně o trestní odpovědnosti své místo. Podle mého názoru ano, jelikož je možné uložit ho dle ustanovení § 22 odst. 1 ZTOPO v případě, „*dopustila-li se právnická osoba trestného činu v souvislosti s podáváním nebo vyřizováním žádosti o dotaci, subvenci, návratnou finanční výpomoc nebo příspěvek, s jejich poskytováním nebo využíváním, anebo s*

⁹⁴ Jelínek, J. a J. Herczeg. 2013. op. cit. s. 156.

⁹⁵ Jelínek, J. a J. Herczeg. 2013. op. cit. s. 157.

⁹⁶ Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Rejstřík trestů právnických osob. [online]. 2011. [cit. 11. 08. 2017]. Dostupné z: <https://eservice-po.rejtr.justice.cz/public/odsouzeni?1>

poskytováním nebo využíváním jakékoliv jiné veřejné podpory.“ Domnívám se, že za dané situace půjde o nejefektivnější sankci a nic na tom nemění skutečnost, že nebyla dosud využita.

3.13 Trest uveřejnění rozsudku

Dle ustanovení § 23 ZTOPO spočívá trest uveřejnění rozsudku v uveřejnění odsuzujícího rozsudku nebo jeho vymezené části v soudem určeném druhu veřejného sdělovacího prostředku s uvedením údajů obchodní firmy nebo názvu právnické osoby a jejího sídla. Toto uveřejnění je povinna provést právnická osoba na své náklady.

Trest uveřejnění rozsudku může soud uložit v případech, kdy je třeba seznámit veřejnost s odsuzujícím rozsudkem. Tato potřeba uveřejnění rozsudku může vyplývat zejména z povahy a závažnosti trestného činu, případně vyžaduje-li to zájem na ochraně bezpečnosti lidí nebo majetku, či společnosti. Tento trest má především difamující účinek, neboť je veřejnost informována o tom, že se právnická osoba dopustila trestné činnosti v oblasti, která se podstatným způsobem veřejnosti dotýká. Trestné činy, pro které tento trest může představovat účinný prostředek při postihu určitých druhů trestné činnosti, jsou zejména závažné hospodářské trestné činy nebo trestné činy proti životnímu prostředí.⁹⁷

Závažným nedostatkem právní úpravy trestu uveřejnění rozsudku je neprovázanost trestněprávní úpravy s mimotrestními předpisy, které by upravovaly povinnosti veřejných sdělovacích prostředků. Rozhodnutí soudu ukládající právnické osobě trest uveřejnění rozsudku zakládá povinnost pouze právnické osobě, proti které je vedeno trestní řízení, nezakládá však povinnost třetích osob, např. veřejných sdělovacích prostředků, jejichž prostřednictvím má být rozsudek uveřejněn.⁹⁸

Odmítne-li například soudem určené periodikum uveřejnit rozsudek, který je právnická osoba povinna uveřejnit, toto periodikum jedná v mezích zákona a platná

⁹⁷ Jelínek, J. a J. Herczeg. 2013. op. cit. s. 159.

⁹⁸ Mečl, S. Uveřejnění rozsudku jako zvláštní případ sankce. In Jelínek, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017. s. 119.

legislativa neumožňuje sankcionovat jeho postup. Tato absence provázanosti trestní úpravy s úpravou mimotrestní může způsobit nenaplnění účelu a smyslu uložení trestu uveřejnění rozsudku.⁹⁹

3.14 Výkon trestu uveřejnění rozsudku

Výkon trestu uveřejnění rozsudku je upraven v ustanovení § 41 ZTOPO. Soud může tento trest uložit, je-li to třeba s ohledem na povahu a závažnost trestného činu, vyžaduje-li to zájem na ochraně bezpečnosti lidí, majetku, případně společnosti.

Po nabytí právní moci rozsudku, ukládající trest uveřejnění rozsudku, vyzve předseda senátu dle ustanovení § 41 odst. 1 ZTOPO odsouzenou právnickou osobu, aby v určené lhůtě na své náklady v daném rozsahu rozsudek uveřejnila. Předseda senátu také určí druh veřejného sdělovacího prostředku, v němž má být rozsudek uveřejněn.¹⁰⁰

V případě, že právnická osoba nesplní povinnost uveřejnit rozsudek, rozhodne předseda senátu o uložení pořádkové pokuty až do výše 500 000 Kč, uložení této pokuty je možné učinit opakovaně, a to až do doby splnění uložené povinnosti.

Trest uveřejnění rozsudku byl uložen ve 25 případech a jednou byl uložen trest uveřejnění trestního příkazu, avšak s ohledem na jejich povahu by se daly pokládat za jeden druh sankce. Počet uložení trestu uveřejnění rozsudku z něj dělá třetí nejčastěji ukládaný trest.¹⁰¹

V 10 případech byl uložen trest uveřejnění rozsudku za trestný čin neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby dle ustanovení § 241 TZ, což představuje téměř 40 % trestných činů, za které byl tento trest uložen. V 7 případech byl tento trest uložen za trestný čin podvodu dle § 209 TZ a ve 3 případech za

⁹⁹ Mečl, S. 2017. op. cit. s. 119.

¹⁰⁰ Fenyk, J., D. Císařová, T. Gřivna a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 131.

¹⁰¹ Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Rejstřík trestů právnických osob. [online]. 2011. [cit. 11. 08. 2017]. Dostupné z: <https://eservice-po.rejtr.justice.cz/public/odsouzeni?1>

trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle § 240 TZ. Tři čtvrtiny trestů uveřejnění rozsudku byly uloženy za výše zmíněné 3 trestné činy.¹⁰²

V jednom případě byl trest uveřejnění rozsudku uložen trestním příkazem, kdy de facto došlo k trestu „*uveřejnění trestního příkazu*“. Přestože má trestní příkaz dle ustanovení § 314e odst. 7 TrŘ povahu odsuzujícího rozsudku, trest uveřejnění trestního příkazu zákon o trestní odpovědnosti právnických osob neobsahuje. Trest uveřejnění rozsudku však není uveden ani ve výčtu trestů, které je možné trestním příkazem uložit dle § 314e odst. 2 TrŘ, tato absence je považována jako zásadní.¹⁰³

S ohledem na výše zmíněné okolnosti vyvstává otázka, zda soud při uložení trestu uveřejnění rozsudku trestním příkazem postupoval v souladu se zákonem. Osobně se přikláním k názoru, že nikoli a soud si v tomto směru obsah zákona značně rozšířil.

3.15 Ochranná opatření

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob v ustanovení § 15 odst. 2 uvádí dvě ochranná opatření, která je možné uložit právnickým osobám. Prvním z těchto opatření je institut zabránění věci, upravený v ustanovení § 26 ZTOPO. Druhým ochranným opatřením je zabránění části majetku, jež je upraveno v ustanovení § 26a ZTOPO a pro jehož uložení se subsidiárně použije trestní zákoník.

3.15.1 Ochranné opatření zabránění věci

Dle ustanovení § 26 ZTOPO: „*Soud může uložit právnické osobě ochranné opatření zabránění věci, včetně zabránění náhradní hodnoty nebo zabránění spisů a zařízení, nebo namísto zabránění věci uložit pozměnění věci, odstranění určitého zařízení, označení*

¹⁰² Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Rejstřík trestů právnických osob. [online]. 2011. [cit. 11. 08. 2017]. Dostupné z: <https://eservice-po.rejtr.justice.cz/public/odsouzeni?1>

¹⁰³ Navrátilová, J. T. Sankce právnických osob de lege lata a de lege ferenda. In Jelínek, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017. s. 99.

nebo provedení jiné změny nebo omezení dispozice s věcí za podmínek stanovených v trestním zákoníku.“

Primárním účelem tohoto ochranného opatření je odejmutí neoprávněného majetkového prospěchu získaného trestnou činností, nebo odejmutí věcí, které jsou svou povahou nebezpečné nebo u kterých hrozí nebezpečí, že budou dále užívány k páčání zločinu v případě, kdy pachatele trestného činu nelze stíhat, odsoudit či od jeho potrestání bylo upuštěno. Takovýmto opatřením mohou být zabráný například drogy, výbušniny, zbraně a střelivo.¹⁰⁴

Pro ukládání a výkon ochranného opatření zabrání věci se subsidiárně použijí ustanovení TZ, zejména ustanovení § 101 TZ týkající se zabrání věci, ustanovení § 102 TZ, jež se týká zabrání náhradní hodnoty, případně ustanovení § 103 TZ upravující zabrání spisů a zařízení.

Dle § 104 odst. 1 TZ případně zabraná věc, případně zabraná náhradní hodnota, zabraný spis či zařízení státu.

3.15.2 Ochranné opatření zabrání části majetku

Ustanovení § 26a ZTOPO upravuje možnost soudu uložit právnické osobě ochranné opatření zabrání části majetku, kdy však odkazuje ohledně podmínek pro jeho uložení na trestní zákoník, který upravuje ochranné opatření zabrání části majetku v ustanovení § 102a.

Toto opatření představuje možnost soudu postihnout majetek pachatele, který byl uznán vinným některým z trestných činů vyjmenovaných v § 102a odst. 1 TZ, pokud pro sebe nebo pro jiného získal nebo se snažil získat takovým trestným činem majetkový prospěch.¹⁰⁵ Má-li soud za to, že určitá část majetku pachatele je výnosem z trestné činnosti vzhledem k hodnotě majetku, který pachatel nabyt nebo převedl na jinou osobu

¹⁰⁴ Forejt, P., P. Habrada a L. Trešlová. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012. s. 231-232.

¹⁰⁵ C. H. BECK. Konfiskace majetku v trestních věcech. Právní zpravodaj. PZ 406/2016, [online], [cit. 03. 07. 2017] Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptemrg5pxa6s7giyq>

v době nejdéle 5 let před spácháním takového trestného činu, v době jeho páchaní nebo po jeho spáchání, a tento majetek je v hrubém nepoměru k zákonným příjmům pachatele, nebo jestliže byly zjištěny jiné skutečnosti, které odůvodňují takový závěr, může postihnout jakékoli pachatelovy věci až do výše tohoto nepoměru.

Výše zmíněná možnost postihnout majetek obviněné právnické osoby má sloužit především jako nástroj k odčerpání nelegálně získaného majetku, avšak pro správné fungování tohoto institutu je dle zákonodárce nezbytné zavedení nástrojů, jež by pomohly orgánům činným v trestním řízení takový majetek identifikovat a případně zajistit.¹⁰⁶

¹⁰⁶ Mokrenová, L. *Nový institut ochranného opatření řešící zabránění části majetku a jeho dopady na zúčastněné osoby*. [online]. 23.02.2017, [cit. 03. 07. 2017]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/novy-institut-ochranneho-opatreni-resici-zabrani-casti-majetku-a-jeho-dopady-na-zucastnene-osoby/>

4 Specifika trestního řízení proti právnickým osobám

Tato kapitola je věnována specifickým rysům trestního řízení proti právnickým osobám upraveným v části čtvrté zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

4.1 Příslušnost soudu

Věcná a místní příslušnost soudu v trestním řízení je obecně upravena v ustanoveních § 14 až § 26 TrŘ, kde je mimo jiné zakotvena i příslušnost soudu v případě společného řízení. V zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob je však místní příslušnost soudu, s ohledem na charakter právnických osob, upravena v ustanovení § 29, které se použije subsidiárně.

Dle ustanovení § 18 odst. 1 TrŘ je místně příslušným soudem ten soud, v jehož obvodu byl trestný čin spáchán.

Ustanovení § 18 odst. 2 TrŘ se v řízení proti právnické osobě nepoužije, jelikož stanoví, že nelze-li místo činu zjistit nebo byl-li čin spáchán v cizině, koná řízení soud, v jehož obvodu obviněný bydlí, pracuje nebo se zdržuje; jestliže se nedají tato místa zjistit nebo jsou mimo území České republiky, koná řízení soud, v jehož obvodu čin vyšel najevo. Právnická osoba však *nemá bydliště, pracoviště ani místo, kde se zdržuje*.¹⁰⁷

V tomto případě se uplatní zvláštní úprava v ustanovení § 29 ZTOPO, která určuje, že pokud nelze zjistit místo činu, nebo byl-li čin spáchán v cizině, koná řízení soud, v jehož obvodu má obviněná právnická osoba sídlo, obviněná zahraniční právnická osoba svůj podnik nebo organizační složku; jestliže se nedají tato místa zjistit nebo jsou mimo území České republiky, koná řízení soud, v jehož obvodu čin vyšel najevo.

¹⁰⁷ Šámal, P., J. Musil, J. Kuchta a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 710.

S pojmem podnik pracoval zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník (dále jen „ObchZ“)¹⁰⁸, který jej definoval jako soubor hmotných, jakož i osobních a nehmotných složek podnikání. Občanský zákoník nahradil pojem podnik pojmem obchodní závod, který je upraven v ustanovení § 502 OZ.¹⁰⁹

4.2 Společné řízení

Ustanovení § 31 ZTOPO upravuje příslušnost soudu ve společném řízení proti fyzické a právnické osobě v případech, kdy trestné činy fyzické a právnické osoby spolu souvisejí a pokud tomu nebrání důležité důvody. Objektivní souvislosti jsou míněny případy, kdy trestné činy těchto osob mají vzájemný vnitřní vztah, například v podobě spolupachatelství, účastenství, nebo může-li být čin přičítán právnické osobě.¹¹⁰ Ustanovení § 31 ZTOPO je ve vztahu speciality k ustanovení § 20 TrŘ.

Věcně příslušným soudem pro společné řízení fyzické a právnické osoby je dle věty druhé ustanovení § 31 ZTOPO krajský soud, který je příslušný konat řízení alespoň o jednom z trestných činů. Pro určení věcné příslušnosti se subsidiárně použije trestní řád, který v ustanovení § 17 TrŘ uvádí, že krajský soud koná v prvním stupni řízení o trestných činech, pokud na ně zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož dolní hranice činí nejméně pět let, nebo pokud za ně lze uložit výjimečný trest, a dále o trestných činech uvedených v § 17 odst. 1 písm. a) až d), odst. 2, 3 TrŘ.

V případech, kdy jsou pachatelé nejtěžšího trestného činu nebo nejtěžších trestných činů obviněny právnická i fyzická osoba, dává zákon o trestní odpovědnosti právnických osob přednost osobě fyzické. V takovém případě koná soud, který je příslušný konat řízení proti obviněné fyzické osobě.

Mohou nastat i situace, kdy bude vedeno společné řízení proti obviněné právnické osobě a obviněné osobě fyzické – mladistvému. V této situaci se použije ustanovení § 38

¹⁰⁸ Lavický, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014. s. 1776.

¹⁰⁹ Lavický, P. a kol. 2014. op. cit. s. 1780.

¹¹⁰ Forejt, P., P. Habrada a L. Trešlová. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012. s. 276.

odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), (dále též jen jako „ZSM“), dle kterého lze konat společné řízení proti mladistvému a dospělému pouze ve výjimečných případech. V těchto situacích by řízení konal soud pro mládež.¹¹¹

Další případ, kdy je dána přednost fyzické osobě před osobou právnickou, upravuje ustanovení § 31 odst. 3 ZTOPO při provádění úkonů trestního řízení ve vztahu k těmto osobám. Mají-li být v průběhu společného řízení prováděny úkony ve vztahu k oběma těmto osobám, provádějí se zpravidla nejprve ve vztahu k fyzické osobě. Okruh těchto úkonů není přesně stanoven, je tedy možné jej vztáhnout ke všem úkonům obsaženým v trestním řádu. Pojem „zpravidla“ umožňuje orgánům činným v trestním řízení volit i jiný postup, tato volba jim však není dána při výslechu osoby v hlavním líčení a veřejném zasedání, kdy je obligatorně stanovena přednost fyzické osoby před právnickou osobou.

4.3 Zajišťovací instituty v řízení proti právnické osobě

Zajišťovací instituty slouží k zajištění přítomnosti osob a opatření potřebných věcí a jiných majetkových hodnot důležitých pro úspěšné naplnění účelu trestního řízení, tedy proto, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé dle zákona spravedlivě potrestáni.¹¹² Obecná úprava těchto institutů se nachází v hlavě čtvrté trestního řádu, avšak vzhledem k povaze právnických osob není možné některé tyto instituty proti nim použít. Jelikož právnická osoba představuje fiktivní útvar, nepřicházejí v úvahu tradiční zajišťovací instituty, jakými jsou například institut zadržení, příkaz k zatčení či vazba.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim proto upravuje některé další zajišťovací instituty v ustanovení § 33 ZTOPO, jejichž účelem je zaručení

¹¹¹ Jelínek, J. a J. Herczeg. 2013. op. cit. s. 193.

¹¹² Jelínek, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Leges, 2016. s. 315.

řádného průběhu trestního řízení proti právnické osobě.¹¹³ Jedná se o institut pozastavení výkonu předmětu činnosti a o institut omezení nakládání s majetkem.

Výše zmíněné ustanovení je ve vztahu subsidiarity vůči obecné úpravě zajišťovacích institutů v trestním řádu, tudíž lze využít i tyto tradiční instituty, jako například vydání věci (§ 78 TrŘ), zajištění peněžních prostředků na účtu banky (§ 79 TrŘ), zajištění nemovitostí (§ 79d TrŘ), prohlídka jiných prostor a pozemků (§ 82 a násl. TrŘ) a další.

4.4 Pozastavení výkonu předmětu činnosti a omezení nakládání s majetkem

Existuje-li důvodná obava, že právnická osoba bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhána, dokoná trestný čin, o který se pokusila, nebo vykoná trestný čin, který připravovala nebo kterým hrozila, dává zákon o trestní odpovědnosti právnických osob možnost pozastavit výkon předmětu činnosti právnické osoby na základě ustanovení § 33 odst. 1.¹¹⁴ Pro takovýto zásah do činnosti právnické osoby musí být tato obava dostatečně podložena konkrétními skutečnostmi vyplývajícími z dosavadních zjištění v daném stadiu řízení, nepostačuje tedy nepodložená možnost takového chování právnické osoby.¹¹⁵ V přípravném řízení soudce na návrh státního zástupce a v řízení před soudem předseda senátu může obviněné právnické osobě dočasně pozastavit výkon pouze jednoho nebo více předmětů činnosti.

Účelem pozastavení výkonu předmětu činnosti je účinné zabránění dalšímu pokračování trestné činnosti právnické osoby, z tohoto důvodu je třeba zakázat výkon té činnosti, která má bezprostřední souvislost s trestnou činností, pro kterou je právnická osoba stíhána. Rozsah výkonu činnosti, který má být pozastaven, může být vymezen jen na dílčí oblast, nebo i šířeji na vícero činností právnické osoby, není však možné

¹¹³ Šámal, P., J. Musil, J. Kuchta a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 714.

¹¹⁴ Fenyk, J., D. Císařová, T. Gřivna a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 325.

¹¹⁵ Fenyk, J., D. Císařová, T. Gřivna a kol. 2015. op. cit. s. 325.

pozastavit výkon všech činností právnické osoby. V případě pozastavení výkonu všech činností by byla právnické osobě znemožněna jakákoliv aktivita, což by mohlo vést k jejímu zániku.¹¹⁶

Za shodných podmínek může v přípravném řízení soudce na návrh státního zástupce a v řízení před soudem předseda senátu uložit omezení nakládání s majetkem této právnické osoby. Zajišťovací opatření omezení nakládání s majetkem spočívá především v zákazu zajištěný majetek převést na jiného, zejména prodejem, či postoupením pohledávky. Toto opatření však dopadá i na absenci možnosti jej zatížit, např. zřízením věcného břemene, či jej zničit, znehodnotit nebo spotřebovat. Při omezení nakládání s majetkem je třeba přesně uvést, jaké části majetku se toto omezení týká a jaké operace se této právnické osobě při nakládání s vlastním majetkem zakazují či v jakém směru je omezena. Při ukládání tohoto zajišťovacího opatření je soud povinen řídit se také jinými právními předpisy, kdy zejména nemůže právnickou osobu omezit v nakládání s jejím majetkem způsobem, který by ji znemožnil plnit své zákonné povinnosti, např. při odvádění daní, pojistného na sociální zabezpečení apod.¹¹⁷

Obě tato opatření je možné uložit samostatně nebo i současně, avšak pouze za podmínky, že již bylo proti právnické osobě zahájeno trestní stíhání.

Obě výše zmíněná opatření lze do jisté míry považovat jako náhradu za institut tzv. *předstižné vazby*, jenž je upraven v ustanovení § 67 písm. c) TrŘ.¹¹⁸ Vzhledem k závažným důsledkům těchto opatření je nutné při jejich uložení přihlídnout k případným dopadům, které může mít uložení zajišťovacího opatření na třetí osoby, jimiž mohou být jak zaměstnanci, tak i dodavatelé právnické osoby, případně i další osoby závislé na jejím řádném fungování. Je nezbytné také přihlídnout k okolnosti, zda uložení takového opatření neohrozí samotnou existenci právnické osoby, nebo zda se jedná o právnickou osobu vykonávající činnost ve veřejném zájmu, mající strategický nebo obtížně nahraditelný význam pro národní hospodářství, obranu či bezpečnost.¹¹⁹

¹¹⁶ Forejt, P., P. Habrada a L. Trešlová. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012. s. 310.

¹¹⁷ Šámal, P. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 592.

¹¹⁸ Jelínek, J. a J. Herczeg. 2013. op. cit. s. 200.

¹¹⁹ Šámal, P. a kol. 2012. op. cit. s. 580.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob však v ustanovení § 33 odst. 2 upravuje možnost prolomení omezení nakládání s majetkem. Předsedovi senátu a v přípravném řízení státnímu zástupci umožňuje z důležitých důvodů na návrh dotčené právnické osoby povolit provedení úkonu týkajícího se majetku, na nějž se zajišťovací opatření vztahuje. V přípravném řízení je tato pravomoc dána státnímu zástupci, jelikož v uvedeném případě již nedochází k zásahu do vlastnických práv právnické osoby.¹²⁰ Pokud státní zástupce návrhu nevyhoví, má povinnost jej nejpozději do pěti pracovních dní od doručení předložit k rozhodnutí soudci a vyrozumět o tomto postupu právnickou osobu.

Dle ustanovení § 33 odst. 3 ZTOPO předseda senátu či v přípravném řízení státní zástupce zajišťovací opatření zruší nebo omezí, jestliže již toto opatření není pro účely řízení potřebné, nebo není-li již jej třeba ve stanoveném rozsahu. Orgány činné v trestním řízení zkoumají důvodnost existence zajišťovacího opatření z úřední povinnosti na základě zásady ofiiciality uvedené v ustanovení § 2 odst. 4 TrŘ.¹²¹

Právnická osoba, které bylo uloženo zajišťovací opatření, je oprávněna dle § 33 odst. 5 ZTOPO kdykoliv žádat o zrušení nebo omezení zajišťovacího opatření a o takovéto žádosti musí být bezodkladně rozhodnuto. V případě zamítnutí žádosti ji může právnická osoba podat opakovaně, avšak nejdříve po uplynutí 30 dnů od právní moci rozhodnutí o zamítnutí. Uvede-li právnická osoba ve své žádosti nové důvody, může ji podat kdykoliv bez omezení.¹²² Nevyhoví-li státní zástupce této žádosti v přípravném řízení, je povinen ji předložit k rozhodnutí soudci nejpozději do 5 pracovních dní od doručení a vyrozumět o tomto postupu právnickou osobu.

¹²⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 86/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věci v trestním řízení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, č. 86/2015 Dz. In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 23. 06. 2017]

¹²¹ Šámal, P. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 604.

¹²² Forejt, P., P. Habrada a L. Trešlová. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012. s. 317.

4.5 Předvolání, předvedení a pořádková pokuta

Smyslem těchto zajišťovacích opatření je zajištění účasti právnické osoby na trestním řízení. V trestním řízení proti právnické osobě se použije ustanovení § 36 ZTOPO a subsidiárně se použijí ustanovení § 66 a § 90 TrŘ.

Přítomnost právnické osoby na úkonu v průběhu trestního řízení upravuje ustanovení § 36 odst. 1 ZTOPO. Jestliže se osoba činící za právnickou osobu úkony dle § 34 ZTOPO nedostaví bez dostatečné omluvy, může být předvedena, pokud byla řádně předvolána a seznámena s těmito následky.

Osobou, která činí úkony za právnickou osobu, je dle ustanovení § 34 odst. 1 ZTOPO ten, kdo je k tomu oprávněn v řízení před soudem dle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Podle ustanovení § 21 odst. 1 OSŘ jedná za právnickou osobu:

- člen statutárního orgánu; tvoří-li statutární orgán více osob, jedná za právnickou osobu předseda statutárního orgánu, popřípadě jeho člen, který tím byl pověřen; je-li předsedou nebo pověřeným členem právnická osoba, jedná vždy fyzická osoba, která je k tomu touto právnickou osobou zmocněna nebo jinak oprávněna, nebo
- její zaměstnanec (člen), který tím byl statutárním orgánem pověřen, nebo
- vedoucí jejího odštěpného závodu, jde-li o věci týkající se tohoto závodu, nebo
- její prokurista, může-li podle udělené prokury jednat samostatně.¹²³

Dle ustanovení § 21 odst. 2 OSŘ může být osobou jednající za právnickou osobu také nucený správce, dočasný správce a osoba vykonávající správu pro řešení krize podle zákona upravujícího ozdravné postupy a řešení krize na finančním trhu v případech, kdy

¹²³ § 21 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 22. 07. 2017]

byla u právnické osoby zavedena nucená správa, dočasná správa nebo správa pro řešení krize.

Ustanovení § 34 odst. 8 ZTOPO doplňuje právní úpravu doručování. Má-li právnická osoba v trestním řízení zmocněnce či opatrovníka, písemnosti jí určené budou doručovány pouze tomuto zmocněnci nebo opatrovníkovi, není-li v trestním řádu stanoveno jinak. Totéž platí i v případě doručení písemnosti do vlastních rukou dle ustanovení § 64 TrŘ.¹²⁴

V řízení nemůže činit úkony osoba, která je obviněným, poškozeným nebo svědkem v téže věci. Toto omezení je upraveno v ustanovení § 34 odst. 4 ZTOPO. Zde je uvedeno, že fyzická osoba v tomto postavení je vyloučena z provádění procesních úkonů za právnickou osobu. K tomuto ustanovení se subsidiárně použije ustanovení § 21 odst. 4 OSŘ, které uvádí, že za právnickou osobu nemůže jednat ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy právnické osoby.¹²⁵

4.6 Právo právnické osoby na obhajobu

Jedno ze základních práv obviněného v trestním řízení představuje právo na obhajobu, jehož účelem je mimo jiné zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností.¹²⁶

Právo na obhajobu je přiznáno právnické osobě tak jako osobě fyzické. Ústavní soud České republiky judikoval, že některá základní práva a svobody zaručená Ústavou České republiky jsou garantována i právnickým osobám, a to včetně práva na soudní a jinou ochranu dle čl. 36 LZPS. K obdobnému závěru došel i Evropský soud pro lidská práva svým rozhodnutím ze dne 27. února 1992.¹²⁷ V tomto rozhodnutí stanovil, že čl. 6

¹²⁴ Šámal, P. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 638.

¹²⁵ Forejt, P., P. Habrada a L. Trešlová. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012. s. 322.

¹²⁶ Fenyk, J., D. Císařová, T. Gřivna a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 93.

¹²⁷ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, *Société Stenuit v. Francie*, 27. 2. 1992, Série A, č. 232. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 26. 07. 2017]

EÚLP je aplikovatelný i v případě trestního obvinění právnické osoby. Možno tedy říci, že téměř všechna ustanovení upravující obhajobu obviněného lze za subsidiárního použití trestního řádu aplikovat i na řízení proti právnickým osobám.

Obdobně jako osoba fyzická má i právnická osoba právo zvolit si obhájce a radit se s ním. Obhájce právnické osobě volí osoba činící za právnickou osobu úkony dle ustanovení § 34 ZTOPO, pokud tak neučiní a zároveň požádá soud, aby jí byl obhájce ustanoven, aplikuje se ustanovení § 33 odst. 4 TrŘ.

Dle § 35 odst. 1 ZTOPO nemá ustanovení § 34 ZTOPO vliv na právo obviněné právnické osoby na obhajobu, z čehož vyplývá, že pokud si právnická osoba zvolí obhájce, pak tento obhájce nenahrazuje funkci osoby činící úkony za právnickou osobu dle § 34 ZTOPO. V takovém případě pak bude mít obviněná právnická osoba vedle osoby činící za ni úkony i obhájce.¹²⁸

V současné době se v případě postupu orgánů činných v trestním řízení proti právnickým osobám projevuje účelový výklad ustanovení § 34 ZTOPO. Dle ustanovení § 34 odst. 1 ZTOPO činí v trestním řízení úkony za právnickou osobu ten, kdo je k tomu dle občanského soudního řádu oprávněn v řízení před soudem, vyjma osob, kterým je to zakázáno dle § 34 odst. 4 ZTOPO, tedy osob v postavení obviněného, poškozeného či svědka.¹²⁹

Vyjde-li v průběhu řízení najevo skutečnost, že za právnickou osobu činí v trestním řízení úkony osoba v postavení obviněného, poškozeného či svědka, předseda senátu nebo v přípravném řízení státní zástupce vyzve právnickou osobu, aby k provádění úkonů v dalším řízení ve stanovené lhůtě, zpravidla v délce 7 dnů, určila jinou osobu. Nedojde-li ze strany právnické osoby k jejímu určení, předseda senátu a v přípravném řízení soudce ustanoví právnické osobě opatrovníka v souladu s ustanovením § 34 odst. 5 ZTOPO.

¹²⁸ Šámal, P. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 647.

¹²⁹ Šámal, P. a kol. 2012. op. cit. s. 634.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob tak umožňuje orgánům činným v trestním řízení právnickou osobu výrazně omezit a v některých případech i úplně zbavit možnosti hájit sebe sama, nebo v krajních případech i zvolit si obhájce.

Může dojít například k situaci, kdy ve společnosti s ručením omezeným, za kterou jsou oprávněni jednat dva jednatelé, bude jeden z nich v případě též v postavení obviněného. Orgán činný v trestním řízení může předvolat druhého jednatele jako svědka, čímž vznikne situace, kdy v tomto případě nebude nikdo oprávněn v trestním řízení za společnost činit úkony a v důsledku vzniklé situace bude společnosti ustanoven opatrovník.¹³⁰

Dle mého názoru je výše popsáný stav v rozporu s právem na obhajobu garantovaného čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a dále čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. Ústavní soud se však ve své rozhodovací praxi kloní spíše na stranu opačného názoru, tedy že ve výše zmíněném postupu orgánů činných v trestním řízení, kterým dochází k omezení práva na obhajobu právnické osoby, porušení ústavních práv a svobod neshledal.¹³¹

¹³⁰ Stanovisko Unie obhájců České republiky ze dne 23. března 2017, č. 1/2017, In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 07. 2017].

¹³¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 10. 2016, sp. zn. II. ÚS 2329/16-1, usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 2. 2017, sp. zn. II. ÚS 2520/16-1, In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 23. 07. 2017].

5 Závěr a úvahy de lege ferenda

Od účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, kterou tento zákon nabyl 1. 1. 2012, uplynulo již více než pět let, za tuto dobu bylo učiněno 199 pravomocných odsouzení právnických osob¹³², což představuje zanedbatelnou část pravomocných odsouzení v trestních věcech. Domnívám se, že toto mizivé procento je zapříčiněno tím, že institut trestní odpovědnosti právnických osob je v České republice možné zařadit mezi relativně nové instituty, se kterým ještě nemají orgány činné v trestním řízení dostatek zkušeností, a také zvýšenou náročností v případě odhalování trestné činnosti právnických osob.

O tom, že zkušenosti s danou problematikou orgány činné v trestním řízení získávají, svědčí i narůstající počet odsouzených právnických osob. Zatímco v roce 2012 nebyla právnické osobě uložena pravomocně ani jedna sankce a v roce 2013 byly uloženy pouze 3, v roce 2014 již bylo vůči právnickým osobám vydáno 34 pravomocných rozhodnutí a o rok později jich bylo dokonce 60. Rok 2016 se 66 pravomocnými odsouzeními však znamená jistou stagnaci, kterou bude s nejvyšší pravděpodobností vykazovat i rok 2017, jelikož v době psaní této práce bylo právnickým osobám za rok 2017 pravomocně uloženo 36 trestů. I tak lze ale pozorovat jistý vývoj směřující k častějšímu využití tohoto institutu.¹³³

Vzhledem ke kritice současné právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob od celé řady předních osobností trestního práva bych rád věnoval závěr mé práce nedostatkům a problematickým ustanovením zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. U některých se budu zabývat návrhy de lege ferenda.

Jako první nedostatek zákona o trestní odpovědnosti právnických osob spatřuji absenci úpravy časové působnosti tohoto zákona. ZTOPO výslovně upravuje osobní i věcnou působnost, avšak co se týče časové působnosti, tu je nutné dovodit výkladem za použití čl. 40 odst. 6 LZPS, který stanovuje, že se trestnost činu posuzuje a trest se ukládá podle zákona účinného v době spáchání činu. Pro vymezení pojmu doba spáchání

¹³² Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Rejstřík trestů právnických osob. [online]. 2011. [cit. 11. 08. 2017] Dostupné z: <https://eservice-po.rejtr.justice.cz/public/odsouzeni?1>

¹³³ Ministerstvo spravedlnosti České republiky. 2011. op. cit.

trestného činu je nutné využít ustanovení § 2 odst. 4 TZ.¹³⁴ Doplnění časové působnosti do zákona o trestní odpovědnosti právnických osob považuji tudíž za vhodné.

Druhým nedostatkem je dle mého názoru nesoulad zákona o trestní odpovědnosti právnických osob s právními předpisy soukromého práva, který je zapříčiněn rekodifikací soukromého práva. Ta vstoupila v účinnost od 1. 1. 2014. Nedomnívám se, že by tento nesoulad mohl ohrožovat podstatu trestní odpovědnosti právnických osob, přesto považuji za vhodné jejich sjednocení. Nesoulad je spojen zejména s právní úpravou právnické osoby vycházející z teorie fikce, která stanovuje absenci vlastní vůle právnické osoby a dále určuje, že právnická osoba sama nejedná.

S touto soukromoprávní úpravou jsou však v rozporu některá ustanovení ZTOPO, jako například ustanovení § 8 odst. 1 ZTOPO: „*Trestným činem spáchaným právnickou osobou je protiprávní čin spáchaný v jejím zájmu (...)*“, nebo ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO: „*Právnická osoba se trestní odpovědnosti podle odstavců 1 až 4 zproští, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat (...)*“.

Přestože trestní právo může upravit odlišně jednání právnické osoby v trestněprávním smyslu, navrhuji nahradit sousloví v ustanovení § 8 odst. 1 ZTOPO „*v jejím zájmu*“ souslovím „*v její prospěch*“. Co se týče ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO, přikláním se k názoru Jelínka. Vzhledem k celkové problematičnosti tohoto ustanovení by bylo vhodné jej celé nahradit formulací „*právnická osoba se vyviní z trestní odpovědnosti, jestliže prokáže, že vynaložila potřebné úsilí, aby porušení právní povinnosti určitými osobami zabránila.*“¹³⁵ K problematičnosti tohoto ustanovení viz kapitola 2.6 Trestní odpovědnost právnické osoby.

Za žádoucí považuji též zúžení osobní působnosti upravené v ustanovení § 6 ZTOPO po vzoru slovenské právní úpravy. Dle mého názoru by měly být z trestní odpovědnosti právnických osob vyňaty právnické osoby se stoprocentním majetkovým podílem státu,

¹³⁴ Jelínek, J. a J. Herczeg. 2013. op. cit. s. 40 – 41.

¹³⁵ Jelínek, J. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob a možnosti právnické osoby vyvinut se z trestní odpovědnosti (nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob provedenou zákonem č. 183/2016 Sb.) In Jelínek, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017. s. 47.

jelikož v takovém případě stát trestá sám sebe a případný peněžitý trest by byl de facto hrazen ze státního rozpočtu.¹³⁶

Zvážil bych též vyjmutí z trestní odpovědnosti právnických osob tzv. prázdné schránky, tedy právnické osoby, které právně existují, ale nemají žádný majetek, či jsou dokonce zadlužené. Tyto osoby zpravidla nevyvíjí žádnou činnost, čímž je mimo jiné omezen okruh trestů, kterými je lze postihnout. Trestní stíhání v takovém případě považuji za neúčelné a finančně zbytečně náročné. Účelnější by bylo využití jiných právních nástrojů, jakými může být například zrušení takové právnické osoby dle předpisů správního či soukromého práva.

Problematické vidím také ustanovení § 7 ZTOPO určující rozsah kriminalizace jednání právnických osob. Podle mého názoru by měl zákonodárce zhodnotit, které trestné činy do seznamu výjimek ještě zahrnout. Spáchání trestného činu svádění k pohlavnímu styku dle ustanovení § 202 TZ nebo trestného činu zabití dle § 141 TZ právnickou osobou vidím jako těžko proveditelné.

Ustanovení § 10 odst. 1 ZTOPO stanovuje, že: „*Trestní odpovědnost právnické osoby přechází na všechny její právní nástupce.*“ Komplikace s aplikací tohoto ustanovení jsou spojeny s jeho nedokonalou formulací, kdy není zřejmé, zda se jedná pouze o univerzální nástupnictví, nebo zda zahrnuje i nástupnictví singulární.

Vyvstává také otázka, zda trestní odpovědnost dle ustanovení § 10 odst. 1 ZTOPO může přejít i na fyzickou osobu jako na právního nástupce, jelikož pojem „*všechny právní nástupce*“ by naznačoval, že ano. Naopak ustanovení § 1 odst. 1 ZTOPO uvádí: „*Tento zákon upravuje podmínky trestní odpovědnosti právnických osob (...)*“, z čehož by se dalo usuzovat, že přechod trestní odpovědnosti na fyzickou osobu možný není.

Institut přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce vidím v případě právnických osob jako nezbytný, avšak v ustanovení § 10 ZTOPO velice nešťastně upravený. Dle mého názoru toto ustanovení vyžaduje hlubší úpravu, a to ve smyslu, zda trestní odpovědnost může přejít i na fyzickou osobu jako na právního nástupce a zda k přechodu trestní odpovědnosti může dojít i singulární sukcesí. Považuji také za vhodné

¹³⁶ Jelínek, J. Trestní odpovědnost osob v česko-slovenském srovnání. *Kriminalistika*. 2016, roč. 49, č. 2. s. 94.

stanovit jisté „zavinění“ právního nástupce, tedy aby na právního nástupce trestní odpovědnost nepřešla, nemohl-li vědět o trestném činu předchozí právnické osoby.

Další z nedostatků zákona spatřuji v nevhodně použité terminologii, kdy zákon pro označení důsledků spáchání trestného činu právnickou osobou používá označení „*trest*“ nebo „*ochranné opatření*“. Potrestat je však možné pouze fyzickou osobu, jelikož pojem trest je spojen s individuální vinou fyzické osoby jakožto pachatele, s jejím potrestáním a převýchovou. V případě právnických osob by bylo vhodnější použití termínu „*sankce*“.¹³⁷

V souvislosti se sankcemi vyvstává ještě jeden nedostatek zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a tím je absence účelu sankcí, jako je tomu například v ustanovení § 9 ZSM. Tento nedostatek nepovažuji za nikterak zásadní, avšak domnívám se, že by bylo vhodné jej po vzoru výše zmíněného zákona doplnit.

Jistou nedůslednost zákonodárce, spíše než nedostatek zákona, shledávám v ustanovení § 18 odst. 1 ZTOPO, ve kterém je uvedeno: „*Soud může uložit právnické osobě peněžitý trest, odsuzuje-li ji za úmyslný trestný čin nebo trestný čin spáchaný z nedbalosti (...).*“ Toto považuji za poněkud zvláštní formulaci, jelikož v českém trestním právu může zavinění nabývat pouze dvou forem, a to nedbalosti a úmyslu, z tohoto důvodu se domnívám, že je možné část tohoto ustanovení věnující se zavinění vypustit.

Vzhledem k povaze trestu zrušení právnické osoby, upraveném v ustanovení § 16 ZTOPO, který je chápán jako výjimečný trest, který je možné právnické osobě uložit, navrhol bych, aby byl v zákoně také jako výjimečný označen a zároveň aby bylo stanoveno, za jaké trestné činy je možné jej uložit.¹³⁸

Za zásadní problém považuji nedostatečnost právní úpravy v souvislosti s trestem uveřejnění rozsudku. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob jej upravuje v ustanovení § 23 ZTOPO, které zakládá povinnost právnické osoby uveřejnit na své náklady odsuzující rozsudek nebo jeho vymezené části uveřejnit v soudem určeném

¹³⁷ Jelínek, J. Nad českým zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob. In Jelínek, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013. s. 103.

¹³⁸ Navrátilová, J. T. Sankce právnických osob de lege lata a de lege ferenda. In Jelínek, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017. s. 99.

druhu veřejného sdělovacího prostředku, avšak na tuto úpravu již není navázána povinnost součinnosti daného sdělovacího prostředku. Bez této úpravy tak může dojít k nemožnosti vykonání výše zmíněného trestu.¹³⁹

V souvislosti s trestem uveřejnění rozsudku bych dále doporučoval do § 23 ZTOPO doplnit formulaci, jež by jako trest umožňovala uveřejnit i trestní příkaz. Zároveň bych tento trest doplnil do ustanovení § 314e odst. 2 TrŘ, které obsahuje taxativní výčet trestů, jež je možné trestním příkazem uložit. Změnu navrhuji mimo jiné z důvodu, že soud již touto formou tento trest uložil, dle mého názoru tak ale učinil bez opory v zákoně.

Přestože má zákon o trestní odpovědnosti právnických osob řadu nedostatků a stále lze téma trestní odpovědnosti právnických osob označit za kontroverzní, považuji zakotvení tohoto institutu do českého právního řádu za krok správným směrem.

Zákonodárce bude muset v budoucnu přistoupit k některým změnám, jelikož současné znění zákona ponechává relativně mnoho prostoru k interpretaci nejasných pasáží. Tím de facto dochází k vytváření práva soudy, což není žádoucí, avšak s ohledem na četnost novel zákona je možné, že se tento prostor bude zužovat.

¹³⁹ Navrátilová, J. T. Sankce právnických osob de lege lata a de lege ferenda. In Jelínek, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017. s. 99.

Seznam použitých zkratk

Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
LZPS	Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
ZTOPO	Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
TrŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (Trestní řád)
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
ObchZ	Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
ZSM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
EU	Evropská unie
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Seznam použité literatury

Knihy

BOGUSZAK, J. *Právní principy: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999. ISBN 80-901064-5-5.

BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-473-2.

FENYK, J., T. GŘIVNA a D. CÍSAŘOVÁ. *Trestní právo procesní*. 6. aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-750-8.

FENYK, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-720-9.

FOREJT, P., P. HABARTA a L. TREŠLOVÁ. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: s komentářem*. Praha: Linde, 2012. ISBN 978-80-7201-875-8.

HURDÍK, J. *Právní osoby a jejich typologie*. 2. dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-168-0.

JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007. ISBN 978-80-7201-683-9.

JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právnických osob - pět let poté*. Praha: Leges, 2017. Teoretik. ISBN 978-80-7502-205-9.

JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013. Teoretik. ISBN 978-80-87576-58-8.

JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-49-3.

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: Leges, 2016. ISBN 9788075021601.

JELÍNEK, J. a J. Herczeg. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. 2. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-87576-43-4.

KLÍMA, K. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3.

LAVICKÝ, P. *Občanský zákoník I: obecná část (§ 1-654) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9.

NOVOTNÝ, O., T. GŘIVNA, P. ŠÁMAL a R. VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. ISBN 978-80-7357-509-0.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-116-1.

ŠÁMAL, P., J. MUSIL a J. KUČTA. *Trestní právo procesní*. 4. přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2013. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

ZÁHORA, J. a R. KERT. *Trestná zodpovednosť právnických osôb: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej dňa 12. novembra 2009*. Bratislava: Eurokódex, 2009. ISBN 978-80-89447-15-2.

Články

GVOZDEK, F. Zamyšlení nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. *Bulletin advokacie*. 2016, č. 11.

JANDA, P. Trestní odpovědnost právnických osob. *Právní fórum*. 2006, č. 5.

JELÍNEK, J. K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na právního nástupce. *Bulletin advokacie*. 2015, č. 5.

JELÍNEK, J. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. *Bulletin advokacie*. 2014, č. 9.

JELÍNEK, J. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob a možnosti právnické osoby vyvinut se z trestní odpovědnosti (nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob provedenou zákonem č. 183/2016 Sb.). In JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017.

JELÍNEK, J. Nad českým zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob. In JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013.

JELÍNEK, J. Právnické osoby a působnost nového zákona. *Právní rádce*. 2012, č. 1.

JELÍNEK, J. Trestní odpovědnost právnických osob v česko-slovenském srovnání. *Kriminalistika*. 2016, roč. 49, č. 2.

JELÍNEK, J. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – stále otevřený problém. In ZÁHORA, J., R. KERT. *Trestná zodpovednosť právnických osob. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej dňa 12.novembra 2009*. Bratislava: Eurokódex, 2009.

KRATOCHVÍL, V. Trestní odpovědnost právnických osob a základní zásady trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 9.

MEČL, S. Uveřejnění rozsudku jako zvláštní případ sankce. In JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017.

MUSIL, J. Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne? *Trestní právo*. 2000, č.7.

MUSIL, J., H. PRÁŠKOVÁ, F. FALDYNA, Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda. *Trestní právo*. 2001, č. 3.

NAVRÁTILOVÁ, J. T. Sankce právnických osob de lege lata a de lege ferenda. In JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017.

ROHÁČ, I. Důvody „proti“ zavedení trestnej zodpovednosti právnických osôb. In JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013.

SEDLÁČKOVÁ, J. Trestní odpovědnost právnických osob. *Časopis Všechno*. 2011.

ZÁHORA, J. Zodpovednosť právnických osôb za trestné činy v európskej dimenzii - komparatívny prehľad. In JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013.

Internetové zdroje

Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna. 2011. VI. volební období. Tisk 285/4 – Stanovisko prezidenta k tisku 285/0. [cit. 28. 06. 2017]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=6&ct=285&ct1=4>
<http://www.klaus.cz/clanky/2971>.

Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Nejvyšší státní zastupitelství. 2016. 1 SL 123/2016. [cit. 19. 06. 2017]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/soubory-ke-staeni>

GŘIVNA, T. Stanovisko Unie obhájců ČR č. 1/2017 k otázce práva na obhajobu obviněných právnických osob a jednání za ně [online]. 23. 03. 2017, [cit. 03. 06. 2017]. Dostupné z: <http://www.uocr.cz/stanovisko-unie-obhajcu-cr-c-12017-k-otazce-prava-na-obhajobu-obvinenych-pravnickych-osob-a-jednani-za-ne/>

C. H. BECK. Konfiskace majetku v trestních věcech. Právní zpravodaj. PZ 406/2016, [online], [cit. 16. 06. 2017] Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembrg5pxa6s7giyq>

Mokrenová, Lucie.: Nový institut ochranného opatření řešící zabránění části majetku a jeho dopady na zúčastněné osoby. [online]. 23. 02. 2017, [cit. 03. 06. 2017]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/novy-institut-ochranneho-opatreni-resici-zabrani-casti-majetku-a-jeho-dopady-na-zucastnene-osoby/>

Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Rejstřík trestů právnických osob. [online]. 2011.[cit. 28. 06. 2017]. Dostupné z: <https://eservicepo.rejtr.justice.cz/public/odsouzeni?1>

Právní předpisy

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

Důvodové zprávy

Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 06. 2017].

Důvodová zpráva k zákonu č. 86/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, č. 86/2015 Dz. In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 23. 06. 2017]

Judikatura

Usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 11. 1993, sp. zn. II. ÚS 75/93

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2013, sp. zn. 5 Tdo 819/2013

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. 8 Tdo 654/2014

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 11. 2015 sp. zn. 7 Tdo 1199/2015

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2016 sp. zn. 4 Tdo 928/2016

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2016, sp. zn. 5 Tdo 784/2016

Usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 10. 2016, sp. zn. II. ÚS 2329/16-1

Usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 2. 2017, sp. zn. II. ÚS 2520/16-1

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2017, 4 Tdo 1681/2016

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, *Société Stenuit v. Francie*, 27. 2. 1992, Série A, č. 232.

Klíčová slova

- právnická osoba
- trestní odpovědnost právnických osob
- trestní právo

Key words

- legal entity
- criminal liability of legal entities
- criminal law

Abstrakt

Otázky trestní odpovědnosti právnických osob

Tato diplomová práce je zaměřena na rozbor a zhodnocení současné právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob s orientací na nejspornější instituty obsažené v zákoně č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, který nabyl účinnosti dne 1. 1. 2012. Jedná se o aktuální téma, které se neustále rozvíjí, čemuž nasvědčuje i vzrůstající počet odsouzených právnických osob. O vývoji této úpravy také vypovídají její četné novelizace. I přes snahu zákonodárce obsahuje tento zákon řadu problematických, odbornou veřejností kritizovaných ustanovení, díky kterým lze předpokládat další novelizace v dohledné době.

Práce je rozdělena do pěti kapitol. První kapitola je věnována obecným otázkám týkajících se trestní odpovědnosti právnických osob, jejímu vývoji v České republice, procesu přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a argumentům svědčících pro a proti jeho přijetí.

Druhá kapitola je zaměřena na hmotnou část zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a na rozbor institutů obsažených ve výše uvedeném zákoně s ohledem na jeho problematiku pasáže.

Třetí kapitola je věnována problematice sankcionování právnických osob, neboť zákon o trestní odpovědnosti právnických osob zavádí do právního řádu České republiky nové sankce, které mohou být uděleny pouze právnickým osobám. Obsahem této kapitoly je též statistické zhodnocení jednotlivých trestů s ohledem na aplikační praxi.

Obsahem čtvrté kapitoly jsou specifika trestního řízení proti právnickým osobám. Převážně se zaměřuje na odlišnosti trestního řízení proti právnickým a fyzickým osobám.

Závěr této práce shrnuje nejdůležitější a odbornou veřejností nejčastěji vytýkané nedostatky právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob. Zároveň jsou zde uvedeny návrhy či podněty k případným legislativním úpravám.

Abstract

Issues of Criminal Liability of Legal Entities

The aim of the thesis is to analyse and evaluate the current legal regulation of criminal liability of legal entities regarding the most problematic institutions of law contained in the Act No. 418/2011 Coll., on Criminal Liability of Legal Entities and Proceedings against Them, which came into effect on 1 January 2012. The subject of the thesis is current and still developing, based on the increasing amount of convicted legal entities. The regulation is affected by numerous amendments. Despite the lawmaker's effort, the act contains many problematic provisions criticized by experts. Therefore, new amendments can be expected in the near future.

The thesis is composed of five chapters. Chapter One deals with the general issues regarding the criminal liability of legal entities, its progress in the Czech Republic, the process of passing the Act on Criminal Liability of Legal Entities and the arguments in favour of and against the enactment of the regulation.

Chapter Two focuses on the substantive criminal law incorporated in the Act on Criminal Liability of Legal Entities and examines institutions of law contained in the aforementioned act, mainly its problematic parts.

Chapter Three concentrates on sanctioning of legal entities, because the Act on Criminal Liability of Legal Entities introduces new sanctions into the legislation of the Czech Republic. These sanctions can only be imposed on legal entities. The chapter also statistically evaluates particular punishments regarding their application practice.

Chapter Four contains the specifics of criminal procedure of legal entities. The text discusses the differences between legal and natural persons in the criminal proceedings.

The Final Chapter sums up the most significant and by experts the most frequently criticized deficiencies contained in the regulation of criminal liability of legal entities. Furthermore, proposals and initiatives for legislative improvements are included.